

Analiza badań prowadzonych w projektach realizowanych w województwie mazowieckim w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL

Justyna Godlewska

SPIS TREŚCI

I. CHARAKTERYSTYKA PRZEDMIOTU ANALIZY	4
II. ŹRÓDŁA INFORMACJI	14
BADANIA NAUKOWE OŚRODKÓW AKADEMICKICH	14
BADANIA NAUKOWE OŚRODKÓW INNYCH NIŻ AKADEMICKIE	19
III. PRZEGLĄD ZIDENTYFIKOWANYCH BADAŃ	25
BADANIE NR 1. ANALIZA PROBLEMÓW, BARIER INSTYTUCJONALNYCH I SEKTOROWYCH. ZESTAW ZALECEŃ I REKOMENDACJI	25
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	25
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	26
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	26
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	28
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	28
BADANIE NR 2. IDENTYFIKACJA BARIER W DOSTĘPIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH DO ZATRUDNIENIA NA OTWARTYM RYNKU PRACY	29
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	29
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	31
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	32
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	40
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	41
BADANIE NR 3. ZAPOTRZEBOWANIE SPOŁECZNE NA USŁUGI SPECJALISTY DO SPRAW EDUKACJI	42
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	42
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	43
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	43
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	44
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	45
BADANIE NR 4. NIEPEŁNOSPRAWNI W OPINII SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH NA PRZYKŁADZIE 10 WYBRANYCH GMIN W POLSCE.	46
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	46
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	47
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	48
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	51
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	51

BADANIE NR 5. ANALIZA SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH EFEKTÓW SPÓŁDZIELNI – BADANIE FUNKCJONALNEGO ZNACZENIA SPÓŁDZIELNI DLA ŚRODOWISKA LOKALNEGO	53
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	53
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	54
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	56
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	59
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	59
BADANIE NR 6. GOSPODARKA SPOŁECZNA W POLSCE	60
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	60
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	61
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	63
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	65
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	65
BADANIE NR 7. IDENTYFIKACJA PRZYCZYŃ NISKIEJ AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	67
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	67
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	68
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	69
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	71
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	72
BADANIE NR 8. POTRZEBY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ZAKRESIE AKTYWIZACJI ZAWODOWEJ	73
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	73
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	74
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	75
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	76
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	77
BADANIE NR 9. SPOŁECZNY KONTEKST ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W POLSCE	78
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	78
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	78
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	79
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	81
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	82
BADANIE NR 10. PRZEDSIĘBIORCY Z ZIEMI GARWOLIŃSKIEJ, RADOMSKIEJ I PUŁTUSKIEJ O ELASTYCZNYCH FORMACH ZATRUDNIENIA	83
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	83
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	84
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	85
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	87
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	87
BADANIE NR 11. PRACA ZAWODOWA I PRZEMOC Z PERSPEKTYWY HISTORII ŻYCIA KOBIEC I PERSPEKTYWY DNIA CODZIENNEGO	89
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	89
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	90
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	91

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	93
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	94
BADANIE NR 12. CUDZOZIEMCY Z CZECZENII W POLSCE. POMOC DLA CUDZOZIEMCÓW POSZUKUJĄCYCH OCHRONY W ŚWIECIE BADAŃ SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH. POSTAWY PRACODAWCÓW WOBEC ZATRUDNIANIA CUDZOZIEMCÓW	95
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	95
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	97
Pracodawcy: reprezentatywna próba pracodawców polskich z wszystkich województw	97
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	98
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	103
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	103
BADANIE NR 13. AUDYT UMIEJĘTNOŚCI OSÓB UBIEGAJĄCYCH SIĘ O STATUS UCHODźCY W POLSCE	105
1. Przedmiot badań według obszarów problemowych	105
2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych	105
3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki	106
4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy	109
5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem	109

I. CHARAKTERYSTYKA PRZEDMIOTU ANALIZY

Wprowadzenie: Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL w Polsce – podstawowe informacje

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL była wdrażana w 15 państwach Unii Europejskiej od roku 2001. Trzy lata później, po rozszerzeniu Unii Europejskiej rozpoczęto realizację drugiego etapu Inicjatywy EQUAL – tym razem już w 25 państwach członkowskich UE. Inicjatywa była finansowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz budżetów krajowych państw biorących w niej udział.

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL stanowiła część strategii Unii Europejskiej w zakresie tworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy i zapewnienia szerokiego do nich dostępu, szczególnie grupom i jednostkom słabszym na rynku pracy. Zadaniem Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL było wypracowanie innowacyjnych rozwiązań, które miały sprzyjać wyrównywaniu szans w dostępie do zatrudnienia jednostkom i grupom doświadczającym dyskryminacji w dostępie do otwartego rynku pracy. Program preferował rozwiązania innowacyjne, wykraczające poza dotychczasowe formy i obszary aktywizacji zawodowej, służył wypracowaniu wzorcowych modeli postępowania wobec kategorii osób zmarginalizowanych i wykluczonych z rynku pracy.

Cechą charakterystyczną projektów realizowanych w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL było partnerstwo, czyli włączenie do realizacji co najmniej jednego (kilku) partnerów krajowych i międzynarodowych. Pozwalało to na łączenie doświadczeń wielu instytucji i organizacji pozarządowych oraz wykorzystanie ich potencjału w poszukiwaniu innowacyjnych rozwiązań w zakresie umożliwienia dostępu do rynku pracy tym grupom, których możliwości konkurowania na otwartym rynku pracy ogranicza stan zdrowia, pochodzenie, sytuacja rodzinna, uwikłanie w zjawiska patologii społecznej.

Przy programowaniu zakresu Inicjatywy Wspólnotowej w Polsce szczególną uwagę poświęcono wzajemnemu uzupełnianiu się EQUAL i Narodowego Planu Rozwoju oraz głównych programów Europejskiego Funduszu Społecznego, zwłaszcza poprzez wzmocnienie działań wdrażanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Rozwój Zasobów Ludzkich oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. W oparciu o wyniki konsultacji z partnerami społecznymi i różnymi instytucjami sfery publicznej, Ministerstwo Gospodarki i Pracy zatwierdziło strategię EQUAL w Polsce

dotyczącą następujących obszarów tematycznych (wybranych z 9 obszarów tematycznych obowiązujących w krajach członkowskich)¹:

Temat A: Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich.

Myślą przewodnią Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL jest promowanie rynku pracy otwartego dla wszystkich. Określenie to zostało także wpisane w określenie pierwszego obszaru tematycznego – grupy projektów tematu „A”. Chodzi w nim bowiem o szczególne kategorie osób, których biografie zostały naznaczone przez choroby i dewiacje społeczne, względnie przynależność do specyficznej grupy etnicznej (Romowie), ograniczające znacznie ich aktywność zawodową bądź wykluczające ich z otwartego rynku pracy. Stygmatyzacja społeczna i niesprawność usług publicznych wobec tych grup i jednostek tworzy nierzadko trudne do pokonania bariery, zarówno po stronie wykluczonych z rynku pracy jak i instytucji rynku pracy i pracodawców. Realizowane w ramach tematu A projekty podejmują próbę przełamania tych barier.

Temat D: Wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej (trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych, z akcentem na podnoszenie jakości miejsc pracy.

Pojęcie i problematyka gospodarki społecznej (ekonomii społecznej) były słabo obecne na gruncie polskim w czasie, gdy rozpoczęto realizację projektów IW EQUAL i można uznać, że w dużym stopniu właśnie temu programowi należy przypisać zasługę popularyzacji tej tematyki i wzrost świadomości znaczenia działań prowadzonych w tym obszarze. W ramach tematu „D” w całej Polsce realizowane były 24 projekty partnerskie. Charakterystyczne jest, że obok projektów bardzo praktycznych, nastawionych na bezpośrednią pomoc osobom w trudnym położeniu na rynku pracy (np. poprzez stworzenie i „przetestowanie” spółdzielni socjalnych), obecne były także przedsięwzięcia koncentrujące się na zwiększeniu wiedzy teoretycznej i empirycznej (poprzez np. badania ogólnopolskie) na temat gospodarki społecznej, co miało dać podstawy do stworzenia „polskiego modelu gospodarki społecznej”.

¹ Charakterystyki poszczególnych obszarów tematycznych oparte zostały na opisach projektów realizowanych w ramach IW EQUAL znajdujących się w publikacji: *EQUAL. Projekty i ich realizacja*, Warszawa: Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr Fundacja „Fundusz Współpracy”, 2007.

Temat F: Wspieranie zdolności dostosowania się firm i pracowników do strukturalnych zmian gospodarczych oraz wspieranie wykorzystania technologii informacyjnych i innych nowych technologii.

Zagadnienia poruszane w tym obszarze tematycznym, które można określić jako problem „adaptacyjności” przedsiębiorstw i pracowników, uznawane są obecnie za mające kluczowe znaczenie dla skutecznej polityki rynku pracy (świadczy o tym m.in. przyznanie im priorytetu w ramach Europejskiej Strategii Zatrudnienia). Realizowane w temacie „F” projekty koncentrowały się przede wszystkim na takich kwestiach jak: wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw (w tym mikroprzedsiębiorstw) w restrukturyzacji oraz wzmacnianie ich konkurencyjności (przede wszystkim poprzez wdrożenie nowych technologii informacyjnych, wewnętrzne zmiany organizacyjne, promowanie elastycznych form zatrudnienia; promowanie kultury przedsiębiorczości i etyki rynku pracy); wspieranie adaptacji pracowników znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy (głównie osoby po 40. roku życia) poprzez kształcenie nowych umiejętności informatycznych i teleinformatycznych, a także promowanie edukacji ustawicznej i rozwój telepracy; wspieranie regionów o wysokim poziomie bezrobocia, bądź też w inny sposób wyjątkowo narażonych na trudną sytuację na rynku pracy (obszary podlegające szczególnej ochronie przyrody); wspieranie określonych branż przemysłu – okrętowego, budowlanego – a także rzemiosła.

Temat G: Godzenie życia rodzinnego i zawodowego oraz ponowna integracja kobiet i mężczyzn, którzy opuścili rynek pracy, poprzez rozwój bardziej elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz działań towarzyszących.

Projekty z tej grupy tematycznej zainicjowały nurt działań prawie nieobecny wcześniej w debatach o problemach rynku pracy. Kwestia łączenia pracy zawodowej i życia rodzinnego, analizy obszarów konfliktu między tymi dwoma sferami życia jednostki stanowiły wprawdzie przedmiot badań akademickich, natomiast nie wypracowano praktyki w dziedzinie działań praktycznych umożliwiających z jednej strony kształtowanie partnerskiego modelu rodziny i zrównoważenie obowiązków rodzinnych i zawodowych kobiet i mężczyzn, z drugiej zaś przełamywanie stereotypów wobec podziału ról rodzinnych i zawodowych ze względu na płeć. W tej grupie znalazły się też projekty poruszające kwestie mające pośredni związek z pozycją kobiet na rynku pracy, takie jak przemoc w rodzinie czy handel ludźmi. Integracja zawodowa ofiar tych przestępstw stanowi bowiem kluczowy warunek terapii i samodzielnej budowy własnej egzystencji kobiet dotkniętych przemocą.

Temat I: Wsparcie integracji społecznej i zawodowej osób ubiegających się o status uchodźcy.

Temat I należał do obligatoryjnego obszaru badawczego we wszystkich państwach Unii Europejskiej biorących udział w realizacji Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. Wszystkie państwa Unii Europejskiej ratyfikowały bowiem Konwencję Genewską określającą zasady ich polityki wobec uchodźców, ponadto w ramach polityki migracyjnej Wspólnoty, integracja społeczna i zawodowa migrantów – w tym uchodźców – stanowi jeden z jej kluczowych filarów. Polska ratyfikowała Konwencję Genewską dopiero w 1991 r. i od tego czasu przyjmuje uchodźców oraz buduje system pomocy i integracji społecznej i zawodowej uchodźców. Realizacja projektów w ramach tematu I Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL miała charakter nowatorski; podejmowały one bowiem próbę oceny skali zjawiska uchodźstwa w Polsce, ukazywały specyfikę społeczną i kulturową społeczności uchodźczych, diagnozę barier w procesie ich adaptacji do życia w Polsce, służyły wypracowaniu wskazań pod adresem polityki pomocy i integracji społecznej i zawodowej tej kategorii imigrantów.

Przedmiot analizy

Przedmiot analizy stanowiły projekty realizowane w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL w województwie mazowieckim. W sumie analizą objęto 38 projektów, a ich podział tematyczny został zaprezentowany w poniższej tabeli. Pod uwagę wzięte zostały te projekty, których administrator miał swoją siedzibę województwie mazowieckim

Tabela 1. Projekty IW EQUAL realizowane na terenie województwa mazowieckiego

Nazwa projektu – Partnerstwa na Rzecz Rozwoju	Instytucja administrująca projektem
Temat A: Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich.	
Nowa droga dla byłych więźniów www.nowadroga.europa.pl	Centralny Zarząd Służby Więziennej Ul. Rakowiecka 37 a 02 -521 Warszawa
Koalicja powrót do wolności www.powrotdowolnosci.pl	Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej Ul. Kredytowa 6 /73 00-062 Warszawa

Sportowcy na rynku pracy www.prrsportowcy.pl	Polski Związek Koszykówki Ul. E. Ciolka 10 /212 01-402 Warszawa
Druga szansa www.pfs.pl/equal.html	Powiślańska Fundacja Społeczna Ul. Mokotowska 55 /4 00-052 Warszawa
Partnerstwo na Rzecz Rozwoju RAZEM www.wioskitematyczne.org.pl	Fundacja Wspomagania Wsi Ul. J. Bellotiego 1, 01-022 Warszawa
Związkowa Promocja i Ochrona Równouprawnienia Osób Niepełnosprawnych w Zatrudnieniu www.zoron-equal.pl	Związek Zawodowy Przemysłu Elektromaszynowego Ul. Długa 29 /203 02 -238 Warszawa
Dajmy sobie pracę – Ekoszansa www.ekoszansa.org	Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Al. Niepodległości 186 00-608 Warszawa
IRIS – reintegracja społeczna i zawodowa kobiet – ofiar handlu ludźmi www.strada.org.pl	La Strada. Fundacja Przeciwko Handlowi Kobietami 00-956 Warszawa ul.
Przez języki świata do pracy www.ab.org.pl	PFRON Al. J. Pawła II 13 00-826 Warszawa
Rozwój umiejętności życiowych Młodych Intelaktnie Sprawnych ale Ruchowo Niepełnosprawnych (MISARN) www.misarn.pl	Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Al. Niepodległości 186 00-608 Warszawa
Progres – skoordynowane partnerstwo - pierwsze zatrudnienie celem rehabilitacji socjo - psychiatrycznej www.progres_equal.eu	Fundas Domus Europea Ul. M. Pożaryskiego 53 04 -632 Warszawa
Niepełnosprawni – samodzielność, rodzina, rehabilitacja, edukacja, praca – system zintegrowany www.samiosobie.org.pl	Fundacja Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym Ul. Ks. S. Konarskiego 60 01-355 Warszawa
Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej	Uniwersytet Warszawski Ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 00-927 Warszawa

Czarna Owca. Skazani na ochronę przyrody . www.czarnaowca.org.pl	Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Al. Niepodległości 186 00-608 Warszawa
Twarzą w twarz z rynkiem pracy – model zatrudnienia przejściowego www.twarzatwarz.pl	Zespół Regionalny Koalicji na Rzecz Zdrowia Psychicznego Ul. Nowolipki 6a 00-153 Warszawa
Partnerstwo na Rzecz Aktywizacji Zawodowej Mieszkańców Terenów Powojсковych „Aktywizacja”	Grupa Antares Sp. z o.o. Ul. Ciupagi 17a 03 -016 Warszawa
Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej	Uniwersytet Warszawski Ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 00-927 Warszawa
Temat D: Wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej (trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych oraz poprawa jakości miejsc pracy	
Partnerstwo w widłach trzech rzek www.widlytrzechrzek.pl	Miasto Nowy Dwór Mazowiecki ul. Zakroczyńska 30 05-100 Nowy Dwór Mazowiecki
Przedsiębiorstwo społeczne dla osób niewidomych www.equal.antidotum.org.pl	Fundacja Antidotum ul. Bolkowska 2b, lok. H2A 01-446 Warszawa
Kluczowa rola gminy w aktywizacji osób niepełnosprawnych www.cigg.pl/niepelnosprawnym	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Al. Jana Pawła II 11 00-828 Warszawa
Partnerstwo na rzecz aktywizacji zawodowej Romów poprzez narzędzia gospodarki społecznej	Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji – IOM ul. Mariensztat 8 00-302 Warszawa
Tu jest praca www.tujestpraca.pl	Uniwersytet Warszawski, Instytut Polityki Społecznej ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 00-927 Warszawa
Partnerstwo dla Rain Mana – Rain Man dla Partnerstwa	Fundacja na rzecz Umocniania Więzi Rodzinnych i Społecznych – Synapsis

www.partnerstwo-synapsis.pl	ul. Ondraszka 3 02-085 Warszawa
W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej www.es.ekonomiaspoleczna.pl	Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych ul. Polna 24 lok. 7 00-630 Warszawa
W stronę polskiego modelu gospodarki społecznej – budujemy nowy Lisków www.liskow.org.pl	Fundacja Instytut Spraw Publicznych ul. Szpitalna 5 lok. 22 00-031 Warszawa
Temat F: Wspieranie zdolności przystosowawczych przedsiębiorstw i pracowników do zmian strukturalnych w gospodarce oraz wykorzystania technologii informacyjnych i innych nowych technologii.	
Platforma e-dialog www.e-dialog.pl	Nowoczesne Technologie Informatyczne Sp. z o.o. ul. Ludwika Krzywickiego 34 02-078 Warszawa
Ośrodek „Renowator” dla małych i średnich przedsiębiorstw www.renowator.org.pl	Instytut Maszyn Matematycznych ul. Ludwika Krzywickiego 34 02-078 Warszawa
Zatrudnienie <i>fair play</i> . Promocja kultury przedsiębiorczości i etyki rynku pracy www.praca.fairplay.pl	Fundacja Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym ul. Trębacka 4 lok. 319 00-074 Warszawa
Przedsiębiorczość w sieci - Internet szansą na wzrost konkurencyjności	Instytut Technologii Eksploatacji, Państwowy Instytut Badawczy ul. Kazimierza Pułaskiego 6/10 26-200 Radom
Wspieranie zdolności wykorzystania technologii informatycznych przez małe i średnie przedsiębiorstwa w województwie warmińsko-mazurskim www.adaptus.pl	IDEA! Management Consulting Sp. z o.o. ul. Flory 9 lok. 10 00-586 Warszawa
Modelowy system przystosowania kadr przedsiębiorstw do zmian strukturalnych w gospodarce www.nowoczesnekadry-equal.zrp.pl	Związek Rzemiosła Polskiego ul. Miodowa 14 00-246 Warszawa
„ElaStan” – promocja elastycznych	Procesy Inwestycyjne S.A.

stanowisk pracy i ochrona kapitału intelektualnego firm www.elastan.il.pw.edu.pl	ul. Floriana Znanięckiego 2 m. 44 03-980 Warszawa
Sojusz dla pracy www.sojuszdla pracy.pl	Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) Al. Niepodległości 186 00-608 Warszawa
Temat G: Godzenie życia rodzinnego i zawodowego oraz ponowna integracja kobiet i mężczyzn, którzy opuścili rynek pracy, poprzez wdrażanie bardziej elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz działań towarzyszących.	
Pełnia życia – wsparcie rodziców dzieci niepełnosprawnych www.pelniazycia.pl	Polskie Stowarzyszenie na rzecz osób z upośledzeniem umysłowym Ul. Głogowa 2b 02 -639 Warszawa
Gender Index www.genderindex.pl	Program narodów Zjednoczonych (UNDP) Al. Niepodległości 186 00-608 Warszawa
Praca i godne życie dla kobiet – ofiar przemocy www.partnerstwo.cpk.org.pl	Centrum Praw Kobiet ul. Wilcza 60/79 00-679 Warszawa
Temat I: Pomoc w społecznej i zawodowej integracji osób ubiegających się o status uchodźcy.	
@lter Camp – wsparcie integracji społecznej i zawodowej osób ubiegających się o status uchodźcy www.altercamp.org.pl	Polski Czerwony Krzyż Ul Mokotowska 4 00-561 Warszawa
Integracja społeczna i zawodowa cudzoziemców “Możesz uczyć się rozumieć” – MUR	Fundacja Polska Akcja Humanitarna ul. Szpitalna 5/3 00-031 Warszawa

Ogólna charakterystyka zidentyfikowanych badań - podsumowanie

W każdej grupie tematycznej były projekty, w ramach których realizowano pogłębione analizy i badania dotyczące beneficjentów, zarówno w kontekście diagnozy ich sytuacji życiowej - w tym szczególnie czynników warunkujących ich pozycję na rynku pracy – jak też instrumentów wspierających aktywizację zawodową, integrację i reintegrację z rynkiem pracy. Jednak należy zauważyć, że badania w projektach EQUAL miały na ogół

charakter uzupełniający w stosunku do pragmatycznych celów i zadań określonych w grupach tematycznych „jako wchodzenie i powrót na rynek pracy jednostek i grup zmarginalizowanych na rynku pracy”, „promowanie rynku pracy otwartego dla wszystkich”, „poprawa jakości miejsc pracy”, „adaptacja pracodawców i pracowników do zmian strukturalnych”, „godzenie życia rodzinnego i zawodowego”, „integracja społeczna i zawodowa uchodźców”. Znakomita większość projektów obejmowała beneficjentów – osoby niepełnosprawne, byłych więźniów, bezdomnych, ofiary przemocy rodzinnej, długotrwale bezrobotnych, uchodźców – wszechstronnymi działaniami edukacyjnymi i pomocowymi, mającymi na celu wypracowanie nowych sposobów ich aktywizacji zawodowej i integracji z rynkiem pracy. Tak zwane „dobre praktyki” stanowią niezwykle bogaty katalog propozycji działań wobec relatywnie małych zbiorowości osób, mających określone predyspozycje i potrzeby, wyznaczające ich możliwości a także bariery dla procesu integracji z rynkiem pracy. Te praktyki zostały sprawdzone w trakcie działań projektów EQUAL i są do wykorzystania przez instytucje rynku pracy, pomocy społecznej i inne instytucje publiczne w ich codziennej pracy z ludźmi pozostającymi poza rynkiem pracy.

Przedstawiając analizę przeprowadzonych w ramach projektów badań, należy zaznaczyć, że stosunkowo niewielka część z nich dotyczyła bezpośrednio województwa mazowieckiego; często projekty realizowane na obszarze województwa (tzn. takie, których administrator miał tu swoją siedzibę), nakierowane były na działania pomocowe w regionach najsłabszych ekonomicznie. Oznacza to, że część prowadzonych badań dotyczyła także tych regionów. Do analizy wybrano tylko te projekty, w których zrealizowano badania dotyczące województwa mazowieckiego, bądź też takie, które miały zasięg ogólnopolski. Przy wyborze kierowano się także zakresem tematycznym badania – zakwalifikowane zostały te badania, których problematyka mieściła się w

Do analizy zakwalifikowano 13 badań, w większości były to badania przeprowadzone w temacie D – 6 badań (z czego 4 badania zostały wykonane pod auspicjami jednego projektu); w temacie A scharakteryzowano 3 badania, w temacie I – 2 badania i po jednym badaniu w tematach F i G. Badania prowadzone były zarówno przez ośrodki akademickie (6 badań), jak i inne ośrodki (7 badań), w tym zlecane były firmom zewnętrznym.

Biorąc pod uwagę zakres tematyczny badań dotyczyły one takich zagadnień jak:

- Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy – przyczyny niskiej aktywności zawodowej; bariery aktywności zawodowej; potrzeby w zakresie aktywizacji zawodowej, postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych – badań z tego obszaru było najwięcej, pojawiły się one zarówno w temacie A, jak i w temacie D.

- Podmioty gospodarki społecznej – charakterystyka, postawy społeczne wobec gospodarki społecznej, działalność spółdzielni socjalnych
- Postawy pracodawców wobec elastycznych form zatrudnienia
- Szczególna sytuacja na rynku pracy kobiet z doświadczeniami przemocy
- Sytuacja osób ubiegających się o status uchodźcy i uznanych uchodźców na rynku pracy

Należy podkreślić, że badania różnią się znacząco, zarówno pod względem kompleksowości, jakości metodologii, jak i zaawansowania zastosowanych metod analizy uzyskanych danych. Znalazły się tu badania ogólnopolskie, wyrafinowane metodologicznie, jak też dość proste badania na małych próbach, których zadaniem była najczęściej diagnoza sytuacji w środowisku lokalnym w odniesieniu do zamierzeń Partnerstwa wdrażającego projekt IW EQUAL. Badania najczęściej były prowadzone w tych projektach, gdzie przynajmniej jeden z partnerów wywodził się ze środowiska akademickiego (co nie może dziwić, Partnerstwa takie były zdecydowanie lepiej przygotowane do realizacji zadań badawczych).

Wyniki wszystkich zaprezentowanych badań są ogólnodostępne, najczęściej w postaci raportów badawczych publikowanych na stronach internetowych, część także w postaci książek. Rekomenduje się zgromadzenie wszystkich raportów badawczych w biblioteczce Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. W każdym z badań można znaleźć przynajmniej jeden wątek, który wzbogaca dotychczasową wiedzę o sytuacji na mazowieckim rynku pracy – rekomendacje co do sposobów wykorzystania zgromadzonej wiedzy zostały przedstawione przy opisach badań.

Szczególna wartość zaprezentowanych badań przejawia się w fakcie, że podejmują one tematykę rzadko obecną w badaniach, bądź taką, która do niedawna jeszcze w ogóle nie była podejmowana. Ta innowacyjność wynika po części z założeń całego programu IW EQUAL, nastawionego na testowanie nowatorskich rozwiązań. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na badania realizowane w projektach „Tu jest praca” i „@lterCamp”, które ze względu na swój rozmach i tematykę, dotychczas nieobecną w innych badaniach w tak szerokim zakresie, zasługują na podkreślenie.

II. ŹRÓDŁA INFORMACJI

Badania naukowe ośrodków akademickich

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu A

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1.	<p>Projekt: Rozwój umiejętności życiowych Młodych Intelktualnie Sprawnych ale Ruchowo Niepełnosprawnych (MISARN) Badanie: Analiza problemów, barier instytucjonalnych i sektorowych. Zestaw zaleceń i rekomendacji</p> <p>Podmiot odpowiedzialny za zadanie: Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju-administrator projektu (Biuro Programu zostało wycofane z Polski) Realizacja badań: Szkoła Główna Handlowa</p>	2. Charakterystyka rynku pracy	2007 r.	a. Wtórna analiza danych b. badania jakościowe	Raport z badań: P. Kubicki, <i>Analiza problemów, barier instytucjonalnych i sektorowych. Zestaw zaleceń i rekomendacji. Raport na temat możliwości wypracowania międzysektorowego systemu przeciwdziałania dyskryminacji MISARN w życiu społecznym i na rynku pracy</i> , dostępne na stronie http://www.equal.org.pl/baza.phb
2.	Projekt: Związkowa	2. Charakterystyka rynku pracy	2006	Badania ilościowe i	Raport z badań:

<p>Promocja i Ochrona Równouprawnienia Osób Niepełnosprawnych w Zatrudnieniu ZORN-EQUAL Badanie: Identyfikacja barier w dostępie osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy Podmiot odpowiedzialny za zadanie: Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem – partner w projekcie, 00-629 Warszawa ul. Oleandrów 4 lok. 10 (siedziba Zarządu Głównego) Realizacja badań: Szkoła Główna Handlowa</p>	<p>3. Polityka rynku pracy</p>		<p>jakościowe</p>	<p>A. Kurzynowski i J. Mikulski (red.), <i>Identyfikacja barier w dostępie osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy</i>, Warszawa: Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem 2007</p>
---	--------------------------------	--	-------------------	---

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu D

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1	<p>Projekt: Kluczowa rola gminy w aktywizacji osób niepełnosprawnych</p> <p>Badanie: Niepełnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce</p> <p>Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie: Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej – partner projektu, 02-353 Warszawa ul. Szczęśliwicka 40</p>	2. Charakterystyka rynku pracy	Lipiec 2006 – badania pilotażowe; sierpień 2006 – marzec 2007 – badania właściwe	Badania ilościowe	Raporty z badań: 1)P. Boryszewski, <i>Niepełnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce</i> , Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2007, dostępne na stronie internetowej ²
2	<p>Projekt: Kluczowa rola gminy w aktywizacji osób niepełnosprawnych</p> <p>Badanie:</p>	2. Charakterystyka rynku pracy 6. Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy	Listopad 2007- styczeń 2008	Badania empiryczne: ilościowe	Raport z badań: P. Boryszewski, P. Ciecieląg (red.), <i>Spółdzielnie socjalne dla niepełnosprawnych – sukcesy i porażki</i> , Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2008, dostępne na stronie internetowej ³

² http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Niepelnosprawni_w_opinii_spolecznosci.pdf.

³ http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Spoldzielnie_socjalne_dla_niepelnosprawnych_-_sukcesy_i_porazki.doc

<p>Analiza społeczno-ekonomicznych efektów spółdzielni – badanie funkcjonalnego znaczenia spółdzielni dla środowiska lokalnego <u>Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie:</u> Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej – partner projektu, 02-353 Warszawa ul. Szczęśliwicka 40</p>				
<p>Projekt: „Tu jest praca” <u>Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie:</u> Instytut Studiów 3 Politycznych PAN – Krajowe Obserwatorium Gospodarki Społecznej – partner w projekcie, 00-625 Warszawa ul. Polna 18/20</p>	<p>6. Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy</p>	<p>Lata 2005-2007</p>	<p>1) analiza danych zastanych 2) badania empiryczne: ilościowe i jakościowe</p>	<p>Raport z badań: S. Nałęcz (red. naukowa) <i>Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007</i>, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 2008, dostępne na stronie: http://www.tujestpraca.pl/index.php?dir=materiały</p>

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu I

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1	<p>Projekt: @IterCamp Badanie: Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie: Instytut Polityki Społecznej Uniwersytet Warszawski – partner w projekcie, 00-927 Warszawa ul. Nowy Świat 67, pok. 110</p>	<p>2. Charakterystyka rynku pracy 3. Polityka rynku pracy</p>	Lata 2007-2008	<p>Badania ilościowe: a/wywiady standaryzowane z mieszkańcami i pracodawcami</p> <p>Badania jakościowe: a/wywiady grupowe z uchodźcami b/ wywiady pogłębione z powiatowymi urzędami pracy, ośrodkami pomocy społecznej i innymi instytucjami lokalnymi</p>	<p>Publikacje książkowe:</p> <p>1. G. Firlit-Fesnak (red.) <i>W poszukiwaniu bezpiecznej przystani Cudzoziemcy z Czeczenii w Polsce</i>, ASPRA-JR Warszawa 2008, dostępne na stronie: http://www.ips.uw.edu.pl/ips/pliki/dokumenty/publikacje/migracje/t1-poszukiwaniubezpiecznejprzystani.pdf</p> <p>2. G. Firlit-Fesnak, Ł. Łotocki (red.), <i>Czym chata bogata...pomoc dla cudzoziemców poszukujących ochrony w Polsce w świetle badań społeczności i instytucji lokalnych</i>, ASPRA-JR Warszawa 2008, dostępne na stronie: http://www.ips.uw.edu.pl/ips/pliki/dokumenty/publikacje/migracje/t2-czymchatabogata.pdf</p> <p>3. G. Firlit-Fesnak, <i>Cudzoziemcy na polskim rynku pracy. Studium o uchodźcach</i>. ASPRA-JR Warszawa 2008</p>

Badania naukowe ośrodków innych niż akademickie

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu A

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1.	<p>Projekt: Niepełnosprawni – samodzielność, rodzina, rehabilitacja, edukacja, praca – system zintegrowany</p> <p>Badanie: Zapotrzebowanie społeczne na usługi specjalisty do spraw edukacji.</p> <p>Podmiot odpowiedzialny za zadanie: Fundacja Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym – administrator projektu, 01-355 Warszawa ul. Konarskiego 60</p> <p>Realizacja badań: Zespół Zadania w projekcie „Broker edukacyjny”</p>	<p>2. Charakterystyka rynku pracy</p> <p>4. Edukacja zawodowa</p>	2005	Badania ilościowe	<p>Raport z badań: E. Rupert, <i>Zapotrzebowanie społeczne na usługi specjalisty ds. edukacji, raport z badań 2005,</i> dostępne na stronie: http://www.pfron.org.pl</p>

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu D

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1.	<p>Projekt: Kluczowa rola gminy w aktywizacji osób niepełnosprawnych Badanie: Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie: Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna – partner w projekcie, 00-362 Warszawa ul. Gałczyńskiego 4</p>	2. Charakterystyka rynku pracy	II połowa 2007 – III 2008? (szacunkowe ustalenie okresu; niestety, na podstawie dostępnych danych nie udało się ustalić precyzyjnej daty przeprowadzenia badań)	Badania empiryczne: ilościowe	Raport z badań: A. Barczyński, P. Radecki, <i>Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Raport z badań</i> , Warszawa, 2008, dostępne na stronie internetowej ⁴
2.	<p>Projekt: Kluczowa rola gminy w aktywizacji osób niepełnosprawnych Badanie: Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący</p>	2. Charakterystyka rynku pracy 6. Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy	Czerwiec-lipiec 2006	Badania empiryczne: ilościowe	Raport z badań: P. Radecki, <i>Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej w świetle wyników badań [w:] Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej. Materiały konferencyjne</i> , Warszawa: Krajowa Izba

⁴ http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Identyfikacja_przyczyn_niskiej_aktynosci_zawodowej_ON_raport_z_badan.pdf

	<p>badanie: Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna – partner w projekcie, 00-362 Warszawa ul. Gałczyńskiego 4</p>				<p>Gospodarczo-Rehabilitacyjna, 30 maja 2007, dostępne na stronie internetowej⁵</p>
3.	<p>Projekt: W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej Badanie: Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce Podmiot odpowiedzialny za zadanie: Stowarzyszenie Klon/Jawor – partner w projekcie, 00-031 Warszawa ul. Szpitalna 5 lok. 5 Realizacja badania: Firma Millward Brown SMG/KRC</p>	<p>6. Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy</p>	<p>Lata 2005, 2006, 2007</p>	<p>Badania empiryczne: ilościowe</p>	<p>Raport z badań: A. Baczeko, A. Ogrodzka, <i>Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w latach 2005-2007. Raport z badań</i>, Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2008, dostępne na stronie internetowej⁶</p>

⁵ http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Potrzeby_osob_niepelnosprawnych_w_zakresie_aktywizacji_zawodowej.pdf

⁶ http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/biblioteka_eS_pliki/Raporty_teksty_opracowania/raport_kontekst_spoecznyKLON.pdf

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu F

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1.	<p>Projekt: Projekt: „ElaStan” – promocja elastycznych stanowisk pracy i ochrona kapitału intelektualnego firm</p> <p>Badanie: „Przedsiębiorcy ziemi garwolińskiej, radomskiej i pułtuskiej o elastycznych formach zatrudnienia”</p> <p>Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie: Instytut im. I. Paderewskiego – partner w projekcie, 02-018 Warszawa ul. Nowogrodzka 84/86</p>	2. Charakterystyka rynku pracy	Maj-kwiecień 2005	Badania empiryczne: ilościowe	Raport z badań: M. Drozdek, <i>Przedsiębiorcy ziemi garwolińskiej, radomskiej i pułtuskiej o elastycznych formach zatrudnienia</i> . Raport z badań ankietowych, Warszawa, Sulejówek: maj 2005, dostępne na stronie internetowej ⁷

⁷ http://www.eslastan.pl/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=348&Itemid=40

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu G

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1.	<p>Projekt: Praca i godne życie dla kobiet ofiar przemocy</p> <p>Badanie: Praca zawodowa i przemoc z perspektywy historii życia kobiet i perspektywy dnia codziennego.</p> <p>Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie: Fundacja centrum Praw Kobiet – administrator projektu, 00-679 Warszawa ul. Wilcza 60 lok. 19</p>	2. Charakterystyka rynku pracy	Marzec-kwiecień 2005	Badania jakościowe: - a/ wywiady pogłębione b/ wywiad grupowy	Raport z badań: <i>Wybieram życie. Praca i godne życie dla kobiet ofiar przemocy</i> , Fundacja Centrum Praw Kobiet, http://www.partnerstwo.cpk.org.pl/zalacznik.php?id=129

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL – badania w projektach Tematu I

L.p.	Nazwa podmiotu	Zakres problemowy informacji	Okres badania	Rodzaj	Dostępność
1.	<p>Projekt: Integracja społeczna i zawodowa cudzoziemców „Możesz uczyć się rozumieć” – MUR</p> <p>Badanie: Audyt</p>	2. Charakterystyka rynku pracy	2007	Badania ilościowe:	Raport z badań: Izabela Koryś, <i>Audyt umiejętności osób ubiegających się o status uchodźcy</i> , IOM, Warszawa 2008, dostępne na stronie: http://www.iom.pl/res/files/Audyt_umiętności_osób_ubiegających_się_o_status_uchodźcy.pdf

umiejętności osób ubiegających się o status uchodźcy <u>Podmiot odpowiedzialny za zadanie i realizujący badanie:</u> Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji, 00-302 Warszawa, ul. Mariensztat 8				
---	--	--	--	--

III. PRZEGLĄD ZIDENTYFIKOWANYCH BADAŃ

BADANIE NR 1. ANALIZA PROBLEMÓW, BARIER INSTYTUCJONALNYCH I SEKTOROWYCH. ZESTAW ZALECEŃ I REKOMENDACJI

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Analiza problemów, barier instytucjonalnych i sektorowych. Zestaw zaleceń i rekomendacji.

1.2 Cel lub cele badania

Cele badań:

- wskazanie barier utrudniających przeciwdziałanie dyskryminacji (w tym na rynku pracy) młodych osób sprawnych intelektualnie lecz niepełnosprawnych ruchowo
- wypracowanie rekomendacji pod adresem systemu przeciwdziałania dyskryminacji młodych niepełnosprawnych

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Pytania badawcze:

- Jakie są mechanizmy inicjowania kontaktów i współpracy między instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych
- Jakie są bariery na drodze ich skutecznej współpracy?
- Jakie są skuteczne sposoby inicjowania i rozwijania współpracy?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Temat badania mieścił się w obszarze 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2. Strona podaźowa: 2.2.2. Grupy defaworyzowane na rynku pracy: niepełnosprawni. Obejmował identyfikację i opis barier utrudniających współpracę pomiędzy różnymi instytucjami zajmującymi się edukacją, aktywizacją zawodową i innego typu dla wsparciem młodych osób niepełnosprawnych i ich rodziców/rodzin

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Analiza źródeł zastanych

Wtórna analiza danych z badań Instytutu Spraw Publicznych, których wyniki opublikowano w : Ewa Giermanowska (red.), *Młodzi niepełnosprawni. Aktywizacja zawodowa i nietypowe formy zatrudnienia*, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2007, dostępne na stronie: <http://isp.org.pl/files/2666849150475833001183023841.pdf>

2.1.2 Badania empiryczne – jakościowe

2.1.3 Techniki i narzędzia badawcze – zogniskowany wywiad grupowy

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Siedem grup fokusowych, łącznie 35 osób, reprezentujących instytucje sektora rządowego i pozarządowego.

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Województwo mazowieckie - wybrane powiaty, miasto st. Warszawa

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Analiza jakościowa zebranego materiału empirycznego

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Wskaźniki empiryczne charakteryzujące specyfikę barier prawnych, finansowych, organizacyjnych, komunikacyjno-informacyjnych, mentalnych, architektonicznych w Warszawie i badanych powiatach utrudniających współpracę instytucji i organizacji

pozarządowych na rzecz młodych niepełnosprawnych ruchowo oraz rzeczywistą pomoc dla tej kategorii osób.

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowana metoda pozwoliła na uzyskanie odpowiedzi na pytania badawcze w odniesieniu do terenu badań.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Ogólna konkluzja wynikająca z badań sprowadza się do stwierdzenia, że system mający na celu przeciwdziałanie dyskryminacji młodych osób niepełnosprawnych ruchowo a sprawnych intelektualnie musi uwzględniać okres szkolny i najbliższe otoczenie – rodzinę i środowisko – osób niepełnosprawnych. Pomoc dla rodziców musi rozpocząć się w momencie stwierdzenia niepełnosprawności dziecka. Wyniki badań uzasadniają sformułowanie następujących rekomendacji pod adresem instytucji edukacyjnych, instytucji rynku pracy i instytucji pomocy społecznej:

- dzieci i młodzież niepełnosprawna powinny być objęte edukacją w szkołach integracyjnych aby uniknąć izolacji i kształtowania stereotypów o ograniczonych możliwościach osób niepełnosprawnych oraz nabycia umiejętności społecznych
- na poziomie gimnazjum młodzież niepełnosprawna powinna być zdiagnozowana pod kątem dalszej edukacji i możliwości wyboru zawodu – przyszłej pracy zawodowej
- należy stworzyć dostępny i spójny system informacji o osobach niepełnosprawnych
- należy stworzyć spójny i ogólnodostępny system informacji o instytucjach działających na rzecz osób niepełnosprawnych (serwis internetowy)
- zatrudnienie profesjonalistów w instytucjach zajmujących się młodymi osobami niepełnosprawnymi
- zniesienie barier architektonicznych i komunikacyjnych, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym samodzielność w kontaktach z instytucjami publicznymi

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Deficyt informacji: w badaniach nie zdiagnozowano kapitału ludzkiego młodych niepełnosprawnych; ich wykształcenia, rodzaju i poziomu kwalifikacji zawodowych, poziomu zatrudnienia i bezrobocia tej kategorii osób.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Ewa Giermanowska (red.), *Młodzi niepełnosprawni. Aktywizacja zawodowa i nietypowe formy zatrudnienia*, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2007 (publikacja zawiera m. in. wyniki ogólnopolskich badań Powiatowych Urzędów Pracy na temat zatrudnienia młodych niepełnosprawnych – badania nie były prowadzone w ramach IW EQUAL, jednak ich wyniki, metodologia i narzędzia mogą być wykorzystane do badań w województwie mazowieckim- 2006 r. (publikacja książkowa, dostępna także na stronie internetowej: <http://isp.org.pl/files/2666849150475833001183023841.pdf>)

4.2 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

Diagnoza ścieżek kształcenia młodych niepełnosprawnych w województwie mazowieckim, poziomu i rodzaju zatrudnienia młodzieży niepełnosprawnej, diagnoza poziomu specjalistycznego poradnictwa i pośrednictwa pracy na rzecz młodzieży niepełnosprawnej w powiatowych urzędach pracy województwa mazowieckiego, opracowanie specjalistycznego programu aktywizacji zawodowej młodych niepełnosprawnych we współpracy z kuratorium oświaty i władzami samorządowymi.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Kubicki Paweł, Analiza problemów, barier instytucjonalnych i sektorowych. Zestaw zaleceń i rekomendacji. Raport na temat możliwości wypracowania międzysektorowego systemu przeciwdziałania dyskryminacji MISARN w życiu społecznym i na rynku pracy, <http://www.equal.org.pl/baza.phb>, dostęp: 14.09.2009

BADANIE NR 2. IDENTYFIKACJA BARIER W DOSTĘPIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH DO ZATRUDNIENIA NA OTWARTYM RYNKU PRACY

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Identyfikacja barier w dostępie osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy

1.2 Cel lub cele badania

Celem badania było ustalenie:

- 1) sytuacji zawodowej i społecznej oraz warunków funkcjonowania osób niepełnosprawnych w 44 zakładach pracy i środowisku lokalnym;
- 2) postaw i opinii osób niepełnosprawnych i sprawnych w zakładzie pracy na temat zatrudniania oraz miejsca osób niepełnosprawnych w życiu społecznym;
- 3) opinii kręgów decyzyjnych (władza, środowisko opiniotwórcze) o gotowości wprowadzenia rozwiązań na rzecz bardziej równościowego usytuowania osób niepełnosprawnych jako struktury demograficznej i społecznej współkreującej rozwój społeczno-gospodarczy.

Szczegółowe cele badawcze określono w następujący sposób:

1. Zebranie podstawowych informacji o fizycznych warunkach pracy w badanych przedsiębiorstwach, o istnieniu lub nie wymaganych standardów przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy, co w efekcie miało dostarczyć danych do opracowania diagnozy o możliwym zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych w tych zakładach.
2. Określenie społecznych uwarunkowań zatrudniania i rehabilitacji osób niepełnosprawnych w badanych otwartych zakładach pracy, postaw kadry kierowniczej w zakładach wobec osób niepełnosprawnych, postaw działaczy związków zawodowych, postaw i opinii pracowników, w tym osób niepełnosprawnych, co było niezbędne do opracowania diagnozy stosunków społecznych w badanych zakładach, które stanowią jedną z najważniejszych składowych kultury zatrudniania osób niepełnosprawnych i ich pracy w tych zakładach.
3. Zebranie opinii podmiotów lokalnej polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych, tj. wójtów i burmistrzów oraz kierowników powiatowych urzędów pracy, na temat sposobu postrzegania zatrudnienia i rehabilitacji osób niepełnosprawnych oraz ich wsparcia w

rozwiązywaniu zawodowych i życiowych spraw. Chodziło bowiem o to, aby rozpatrywać zatrudnienie osób niepełnosprawnych także pod kątem tego, co robią władze i instytucje lokalne na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

W badaniu przyjęto ogólne założenie, że „dotychczasowe rozwiązania prawno-ekonomiczno-finansowe oraz społeczne uwarunkowania (postawy, opinie, oceny) nie zapewniają możliwości pełnego i równego w porównaniu z innymi grupami społecznymi uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu zawodowym i społecznym oraz w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego, co wymaga zmiany”.

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Problematyka badań mieści się w kilku grupach tematycznych takich jak: 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2. sytuacja grup defaworyzowanych – niepełnosprawni na otwartym rynku pracy, 2.4. zatrudnienie: 2.4.9 warunki pracy, 2.4.3 inne: stosunek pracowników pełnosprawnych do pracowników niepełnosprawnych, 3. Polityka rynku pracy – instrumenty Powiatowych Urzędów Pracy i władz lokalnych (wójtowie, burmistrzowie) na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Główny przedmiot badań stanowiło zatrudnienie i funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w otwartych zakładach pracy oraz określenia barier zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Program dotyczył otwartego rynku pracy, ważny był zatem nie tylko sposób funkcjonowania osób niepełnosprawnych w badanych zakładach pracy, ale także określenie ich szans na zatrudnienie na otwartym rynku pracy, szczególnie na rynkach lokalnych, tj. gminnych i powiatowych. Ponadto chodziło o rozpoznanie zachowań, postaw i opinii pracowników sprawnych i niepełnosprawnych na temat warunków pracy i stosunków międzyludzkich w badanych zakładach. Kolejny obszar badań dotyczył działań podejmowanych przez powiatowe urzędy pracy i władze samorządowe (lokalne) (w miejscowościach, gdzie badano pracowników) wobec osób niepełnosprawnych, ich rehabilitacji, aktywizacji zawodowej i integracji społecznej.

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Analiza źródeł zastanych

Analizy danych będących w posiadaniu poszczególnych działów badanych 44 zakładów pracy: kadry, dział techniczny, bezpieczeństwo i higiena pracy, dział szkoleń i inne.

2.1.2 Badania empiryczne – ilościowe

2.1.3 Techniki i narzędzia badawcze

Metoda sondażu, wywiad kwestionariuszowy i ankieta audytoryjna (wywiady z dyrektorami – kadra kierownicza, wywiady z kierownikami Powiatowych Urzędów Pracy, z przedstawicielami władz lokalnych – wójtowie, burmistrzowie)

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Badaniem objęto trzy środowiska pracownicze w otwartych zakładach pracy: tj. kierowników, pracowników sprawnych i niepełnosprawnych w tych samych środowiskach pracy, Powiatowe Urzędy Pracy w z terenu lokalizacji badanych zakładów oraz podmioty władzy lokalnej w miejscowościach lokalizacji zakładów pracy.

Przyjęto następujące ustalenia dotyczące prób respondentów:

- a) pracownicy pełnosprawni i niepełnosprawni – tj. około 4,5% załogi (44 tys. zatrudnionych w 44 zakładach pracy), w tym: 507 niepełnosprawnych (wszystkich pracujących w badanych firmach) oraz 1599 pracowników pełnosprawnych
- b) dyrektorzy/prezesi – wszyscy byli objęci badaniem (lub ich zastępcy) – 44 osoby
- d) badaniem objęto kierowników powiatowych urzędów pracy (PUP), na których obszarze działania są zlokalizowane zakłady pracy objęte badaniem;
- e) badaniem objęto podmioty władzy lokalnej (wójt, burmistrz lub prezydent).

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Regionalny – w tym województwo mazowieckie

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Analiza ilościowa i jakościowa zebranego materiału empirycznego, zestawienia tabelaryczne ukazujące zależności między zmiennymi

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

1. wskaźniki statystyczne dotyczące dynamiki, poziomu i struktury zatrudnienia, przeciętnego wynagrodzenia, cech społeczno-demograficznych, zatrudnienia osób niepełnosprawnych, kosztów ich zatrudnienia, sytuacji finansowej
2. wskaźniki empiryczne charakteryzujące infrastrukturę badanych przedsiębiorstw i warunki pracy, występowanie barier architektonicznych, organizację medycyny pracy, kształcenie ustawiczne, relacje między pracownikami niepełnosprawnymi i pełnosprawnymi, działania władz lokalnych i powiatowych urzędów pracy w dziedzinie zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowane metody i narzędzia badawcze pozwoliły na realizację założonych celów badawczych.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

1. Stan zatrudnienia osób niepełnosprawnych w badanych przedsiębiorstwach należy ocenić jako bardzo niski, wynoszący zaledwie 1,24% ogółu załogi. Aż 12 zakładów z 44, tj. 30%, w ogóle nie zatrudniało osób niepełnosprawnych. W sumie zatrudnienie tych osób poważnie odbiegało od minimalnego wymaganego wskaźnika 6%. W świetle badania zarówno techniczne i fizyczne warunki pracy, jak i społeczne stosunki między pracownikami sprawnymi i niepełnosprawnymi nie stanowiły przeszkody, a jednak stan zatrudnienia był niższy od oczekiwanego. W 2007 r. blisko 40% przedsiębiorstw miało jednak zamiar to zmienić, planując wzrost liczby zatrudnionych niepełnosprawnych. Większość przedsiębiorstw optymistycznie oceniała zewnętrzne otoczenie i sytuację wewnętrzną, uznając, że czynniki te nie będą stanowiły zasadniczej bariery dla procesu otwierania rynku pracy dla osób niepełnosprawnych.

2) Zdecydowana większość badanych zakładów ponosiła koszty niezatrudniania osób niepełnosprawnych w postaci wpłat na rzecz PFRON i we wszystkich dokładnie określono wysokość tych wpłat. Były to kwoty dość znaczne i w roku 2004 wahały się od 32 tys. zł do 1151 tys. zł, a w roku 2005 – od 34 tys. zł do 1538 tys. zł. W roku 2004 przeciętna wpłata na rzecz PFRON wynosiła ponad 250 tys. zł, a w 2005 r. – już blisko 314 tys. zł. W roku 2004 tylko jeden z zakładów skorzystał z dofinansowania składek na ubezpieczenie społeczne, a w 2005 r. jeden z zakładów skorzystał z refundacji wynagrodzenia z tytułu zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz z dofinansowania składek na ubezpieczenie społeczne. W analizowanych latach żaden zakład nie skorzystał z możliwości refundacji kosztów tworzenia nowych stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.

3) Ogólnie wysoka była ocena stanu budynków zakładowych. Tylko w jednym przypadku oceniono jako bardzo zły stan urządzeń higieniczno-sanitarnych. Najwięcej ocen pozytywnych (bardzo dobrych i zadowalających) zebrały pomieszczenia produkcyjne (93,1%) i pomieszczenia biurowe (90,9%). Z kolei najwięcej ocen negatywnych (stan niezadowalający i zły) przypisano urządzeniom higieniczno-sanitarnym (15,9%). Wszystkie badane zakłady dość aktywnie angażowały się w proces poprawiania warunków pracy. Przeszło 60% z nich przeprowadziło remont i/lub modernizację, w ponad połowie były prowadzone takie działania. Co piąty zakład niebawem miał przystąpić do remontu, a 40% badanych zakładów planowało w przyszłości taki remont przeprowadzić. Analiza danych nie wykazuje jednak szczególnej aktywności modernizacyjnej przedsiębiorstw w kontekście przygotowania ich do zatrudniania osób niepełnosprawnych. Na tle tego stanu rzeczy pozytywną wymowę ma widoczna świadomość braków i zaniedbań w tej dziedzinie, co w świetle dalszych planów modernizacyjnych może stanowić szansę na unowocześnienie zakładów.

4) Analiza wykazała także występowanie barier architektonicznych w komunikacji pionowej wewnątrz budynków. W ponad połowie zakładów powinny być zainstalowane windy lub pochylnie dla osób poruszających się na wózkach lub o kulach. Stan dostosowania pomieszczeń produkcyjnych do potrzeb osób z dysfunkcją narządów ruchu w zakresie komunikacji poziomej został oceniony jako zadowalający. Stan dostosowania urządzeń higieniczno-sanitarnych do potrzeb pracowników niepełnosprawnych oceniono jako średni. W około 60% zakładów sanitariaty wymagały modernizacji. Względnie często sygnalizowano bariery architektoniczne w bufetach i stołówkach. Uzyskane dane wskazują, że podstawową barierą w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych stanowi środowisko fizyczne pracy i charakter prowadzonej przez zakład działalności, co rzutuje na strukturę zatrudnienia oraz na

koszty dostosowania zakładu pracy i stanowisk pracy do potrzeb pracowników niepełnosprawnych.

5) Przedsiębiorstwa, w których przeprowadzono badania, znajdowały się w dość dobrej kondycji finansowej. Ponad połowa z nich osiągnęła w ostatnich latach dodatni wynik finansowy, aczkolwiek w porównaniu z poprzednim rokiem wzrosła liczba przedsiębiorstw, które zanotowały stratę netto. Oznacza to względne pogorszenie standingu finansowego części przedsiębiorstw. W 2004 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto pracowników badanych zakładów było niższe o 10,2%, a w 2005 r. – o 10,6% od przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. W latach 2004/2005 przeciętne wynagrodzenie brutto ogółu zatrudnionych wzrosło o 3,5%, a równocześnie spadło przeciętne wynagrodzenie brutto osób niepełnosprawnych o 6%. Ponad 20% badanych przedsiębiorstw skorzystało z pomocy unijnej, a blisko połowa z nich deklaruje chęć ubiegania się o tę pomoc.

6) Ocena przedsięwzięć z zakresu organizacji służby medycyny pracy wypadła gorzej. Była ona zorganizowana w co czwartym z badanych przedsiębiorstw. Tylko w co trzecim zakładzie stworzono system pomocy w razie wypadku. Również w co trzecim zakładzie pracownicy mieli możliwość korzystania z gabinetu lekarskiego i gabinetu zabiegowego. W co czwartym zakładzie udostępniono pracownikom przychodnie specjalistyczne, nieco rzadziej – gabinety stomatologiczne. Bardzo rzadko pracodawcy oferowali pracownikom usługi medyczne w ramach abonamentów wykupywanych w prywatnych przychodniach. Również komercyjne ubezpieczenia zdrowotne organizowane i finansowane przez pracodawców należały do rzadkości.

8) Zakłady dokształcały swoich pracowników. Wielu z nich objęto programami szkoleń wewnętrznych. Wprawdzie w 2004 r. udział uczestników szkoleń wśród pracowników niepełnosprawnych był dwukrotnie mniejszy niż udział szkolących się wśród ogółu zatrudnionych, ale już w roku 2005 szkoleniami wewnętrznymi objęto około 50% osób niepełnosprawnych. Osoby korzystające ze szkoleń zewnętrznych stanowiły ponad 25% ogółu pracowników, natomiast wśród pracowników niepełnosprawnych w 2004 r. takich osób było niespełna 4%, a w 2005 r. – niespełna 10%. Ten stan rzeczy niekoniecznie musi oznaczać dyskryminację osób niepełnosprawnych w stosunku do pozostałych pracowników w dostępie do finansowania edukacji zewnętrznej, a może być świadectwem małej inicjatywności pracowników niepełnosprawnych w zakresie samodzielnego podejmowania trudu podnoszenia kwalifikacji. W większości badanych zakładów realizowane były programy finansowania lub dofinansowania edukacji na poziomie policealnym lub wyższym (także w zakresie studiów podyplomowych). Jednak w niewielkim stopniu działania te

obejmowały pracowników niepełnosprawnych. W roku 2004 żaden z zakładów nie finansował studiów pracownikom niepełnosprawnym, a w roku 2005 był tylko jeden taki zakład.

9) Bardzo wysoki był poziom zorganizowania służb bhp, społecznej inspekcji pracy (90% zakładów), dobry stan w zakresie zaspokajania potrzeb socjalnych i zdrowotnych pracowników, a przede wszystkim w większości zakładów odnotowano regulaminy (pracy, wynagradzania) a we wszystkich zakładach różne formy przedstawicielstwa załóg, w tym związków zawodowych. Zakładowy fundusz świadczeń socjalnych stworzyło 41 przedsiębiorstw i prawie wszystkie opracowały regulamin tworzenia i dystrybucji tego funduszu. Wszystkie te działania świadczą o dążeniach pracodawców do tworzenia właściwej atmosfery w zakładach oraz utrzymywania dobrych stosunków z pracownikami i mogą stanowić podstawę pozytywnej oceny badanych zakładów jako potencjalnych podmiotów zatrudniających osoby niepełnosprawne.

10) Badane zakłady były w znacznym stopniu dobrze skomunikowane z otoczeniem i tym samym odpowiednio przygotowane pod względem komunikacyjnym i zagospodarowania terenu do potrzeb osób niepełnosprawnych, w szczególności mających trudności w poruszaniu i przemieszczaniu się. Tylko do 2 z nich nie można było dotrzeć publicznymi środkami transportu. Dwa zakłady organizowały transport własny dla pracowników. W 40 zakładach zadbano o odpowiedni stan podjazdów i dróg wewnętrznych, których nawierzchnie są utwardzone. Ponad 90% zakładów zorganizowało parkingi dla samochodów, którymi przyjeżdżają pracownicy.

11) W procesie rekrutacji przedsiębiorstwa najczęściej zatrudniały własnych pracowników, którzy uzyskali orzeczenie o niepełnosprawności (88,9%), bardzo często korzystały z pomocy właściwego powiatowego urzędu pracy (70,5%) oraz wykorzystywały ogłoszenia prasowe (65,9%). Dość duża grupa przedsiębiorstw (43,2%) przy podejmowaniu decyzji o zatrudnieniu korzystała z referencji znanych im osób i podmiotów. Jednak w świetle danych można stwierdzić, iż zatrudnieni w badanych zakładach niepełnosprawnych w większości stanowią kategorię tzw. własnych niepełnosprawnych. Podejście kierownictwa do pracowników, którzy stali się niepełnosprawnymi w okresie zatrudnienia w danym zakładzie, można uznać za pozytywny element wsparcia potencjału społecznego. Stosunek do własnych niepełnosprawnych jest bowiem powszechnie akceptujący.

12) W świetle opinii pracodawców relacje między kierownictwem i pracownikami niepełnosprawnymi oraz pomiędzy współpracownikami sprawnymi i poszkodowanymi na zdrowiu nie są przeszkodą w integracji społecznej załogi. Pracodawcy optują za

równouprawnieniem w prowadzonej przez siebie polityce zatrudnienia, począwszy od rekrutacji, poprzez wynagradzanie, po ocenianie i awansowanie, w tym obsadzanie stanowisk kierowniczych. W jednostkowych przypadkach dostrzegana jest potrzeba różnicowania kryteriów rekrutacji, oceniania, awansowania i kierowania na szkolenia ze względu na niepełnosprawność.

13) Badane przedsiębiorstwa nie podejmowały szerszej współpracy z innymi instytucjami w środowisku lokalnym w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych. Pracodawcy nie uzyskiwali właściwego wsparcia w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych ze strony samorządu terytorialnego i jego instytucji, zwłaszcza ze strony powiatowych urzędów pracy, co wymaga wypracowywania lepszych zasad współpracy z przedstawicielami samorządu terytorialnego i jednostkami samorządowymi oraz z organizacjami non-profit działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.

14) Badanie przeprowadzone wśród pracowników sprawnych i niepełnosprawnych wykazało, że relacje pomiędzy nimi układają się według ogólnie akceptowanych zasad współdziałania w środowisku pracy pomiędzy poszczególnymi grupami pracowników, co jest oczywistym, ale i optymistycznym prognozą na przyszłość. Uzyskane dane wskazują, że obecnie w stosunkach społecznych w badanych zakładach nie występują bariery w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a przeciwnie – ogólnie pozytywny charakter tych stosunków we wszystkich wymiarach pracowniczego współdziałania powinien sprzyjać wzrostowi zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Stanowi to bardzo istotną wartość społeczną, którą możemy zaliczyć do rozwojowego kapitału społecznego przedsiębiorstw objętych analizą.

Ludzie bowiem łatwiej pokonują i tolerują bariery techniczne czy komunikacyjne, zaś bardzo trudno i z wielkim nakładem sił psychicznych i fizycznych znoszą bariery społeczne, jeżeli te uporczywie występują w rzeczywistości, w której żyjemy. Wyniki badań są zgodne z innymi badaniami przeprowadzonymi w Polsce, dowodzą, że w dziedzinie świadomości społecznej, a przede wszystkim w świadomości, postawach kadry kierowniczej i ogółu pracowników (sprawnych i niepełnosprawnych) dokonały się i dokonują bardzo ważne przemiany idące w kierunku równościowego i prorozwojowego traktowania wszystkich grup pracowniczych niezależnie od sektora własności i branży. Dlatego też uzyskane wyniki badań można niewątpliwie przyjąć jako istotną informację do wykorzystania w budowie programu wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w otwartych zakładach pracy.

15) Warunkiem procesu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, ich integracji zawodowej i społecznej jest – zgodnie z opiniami tych osób – zmiana stosunku pracodawców i pracowników pełnosprawnych w podejściu do niepełnosprawności, zmiana sposobu

traktowania osób niepełnosprawnych, unikanie zbędnej segregacji, postrzegania ich nie tylko jako ludzi zależnych od pomocy innych. Z drugiej strony osoby niepełnosprawne należy motywować do większej aktywności, tworząc odpowiednie warunki do ich włączania się w nurt życia społecznego, poprzez integrację we wszystkich dziedzinach życia, łącznie z pracą zawodową, która umożliwi im osiągnięcie lepszego statusu materialnego oraz poziomu samorealizacji, nie dopuszczając do znalezienia się na marginesie rynku pracy.

16) W zasadzie osoby niepełnosprawne są zorientowane na pracę w otwartych zakładach pracy razem z pracownikami pełnosprawnymi. Nie oznacza to jednak, że nie mają barier mentalnych i emocjonalnych w tym względzie. Część osób niepełnosprawnych nie podejmuje pracy w takich przedsiębiorstwach, obawiając się niesprostania obowiązkom i zadaniom w zwykłym zakładzie pracy, a także odrzucenia przez zespół pracowniczy lub dyskryminacji ze strony pracodawcy. W związku z tym należy dążyć do przełamywania tego rodzaju barier mentalnych i emocjonalnych zarówno przez same osoby niepełnosprawne, jak i przez potencjalnych pracodawców.

17) Osoby niepełnosprawne zdają sobie sprawę z pewnej niechęci pracodawców do zatrudniania osób o poważnych dysfunkcjach. Jednakże polityka państwa powoduje, że zatrudnianie niepełnosprawnych jest w obecnych warunkach znacznie mniej atrakcyjne dla przedsiębiorców, a częste zmiany systemu refundacji kosztów oraz brak odpowiedniego przygotowania urzędów pracy do obsługi osób niepełnosprawnych są dodatkowymi czynnikami niesprzyjającymi ich prawidłowemu zatrudnieniu. Dlatego też podejmowanie wspólnych działań pracodawców, związków zawodowych, instytucji rynku pracy i władz lokalnych zmierzających do zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych jest uzasadnione ekonomicznie i społecznie.

18) Jednym z czynników mających wpływ na postawę osób niepełnosprawnych wobec pracy zawodowej są trudności z jej uzyskaniem, co może mieć wpływ na rezygnację z podjętych działań przez osobę niepełnosprawną, powodując w rezultacie bierność zawodową, która często prowadzi do jej wykluczenia społecznego. Struktura pracujących niepełnosprawnych i sprawnych według określonych grup stanowisk może wskazywać na utrzymywanie się tendencji do zatrudniania osób niepełnosprawnych na mniej odpowiedzialnych stanowiskach. Pośrednio wskazywałoby to na potrzebę intensyfikacji działań na rzecz rehabilitacji społecznej i zawodowej niepełnosprawnych i celowość wprowadzenia takich instrumentów polityki zatrudnienia, które sprzyjałyby zmianie lub podnoszeniu kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych. Nadal pozostaje do rozwiązania kwestia fachowego przygotowania

zawodowego osób niepełnosprawnych do wykonania pracy zawodowej, by skutecznie mogły one sprostać wymaganiom i konkurencyjności wolnego rynku. Wymusza to konieczność jak najszybszej realizacji postulatu ich lepszego przygotowania zawodowego, zwłaszcza że osoby te, odpowiednio przygotowane do pracy zawodowej, mogą być tak samo efektywne jak pracownicy sprawni.

19) Dalszy rozwój zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy wymaga modyfikacji systemu rehabilitacji zawodowej i społecznej tak, aby w realny sposób wspierać samodzielność i aktywność osób niepełnosprawnych oraz aktywizować środowiska lokalne i partnerów społecznych działających na rzecz osób niepełnosprawnych. Wieloletnie zaniedbania w zakresie rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych powodują, że pracodawcy, zmuszeni sytuacją makroekonomiczną do redukcji kosztów, zbyt często ograniczają zatrudnienie. Niepełnosprawni postrzegani są dosyć często jako homogeniczna grupa społeczna, a nie jako osoby w bardzo zróżnicowanej sytuacji. Ponadto pracodawcy kierują się niekiedy stereotypami i traktują pracę niepełnosprawnych jako czynność terapeutyczną, a nie przynoszącą wymierny efekt ekonomiczny, i tym samym podlegają innym regułom niż system rynkowy.

20) Podjęcie przez osobę niepełnosprawną pracy zapewniającej odpowiedni status społeczno-zawodowy zależy zarówno od jej ogólnej postawy wobec pracy zawodowej, w tym pracy na otwartym rynku pracy, jak i od posiadania odpowiednich kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Są one uwarunkowane nie tylko ogólnym rozwojem i zdolnościami osoby niepełnosprawnej, lecz także istnieniem odpowiednich warunków do kształcenia i zdobywania kwalifikacji. W związku z tym należy dążyć do tego, aby bariery dotyczące podejmowania pracy na otwartym rynku pracy były przełamywane zarówno przez same osoby niepełnosprawne, jak i przez potencjalnych pracodawców.

21) W ramach inicjatywy EQUAL-ZORON podjęto próbę ustalenia stosunków między samorządami gminnymi reprezentowanymi przez burmistrzów i wójtów oraz powiatowymi urzędami pracy a badanymi zakładami pracy w dziedzinie zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Przedstawiciele administracji samorządowej dostrzegają obecność problematyki osób niepełnosprawnych na ich terenie. Wywiady przeprowadzone w powyższych instytucjach wskazują, z jednej strony, na zrozumienie potrzeb osób niepełnosprawnych i zakładów pracy, z drugiej – na małą skuteczność tej współpracy, o czym również mówili pracodawcy. Jedną z przyczyn tego stanu jest stosunkowo skromna wiedza na temat istotnych różnicowań niepełnosprawności oraz wiedza o polityce zatrudnienia tych

osób. Bez tej wiedzy instytucje lokalne (PUP i administracja) nie będą w stanie skutecznie działać na rzecz zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Działania instytucji publicznych, ale także instytucji pozarządowych, powinny zmierzać w kierunku wspólnego celu, tj. zwiększania aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych i ich bardziej pogłębionej integracji ze środowiskiem zamieszkania i pracy oraz szerszymi strukturami społecznymi. W polityce społeczno-gospodarczej powinny być zawarte rozwiązania prawne i ekonomiczne umożliwiające jej podmiotom (pracodawcy, urzędy pracy, administracja) skuteczne działania mające na celu poprawę sytuacji zawodowej osób niepełnosprawnych w sferze ich funkcjonowania. Konieczne jest również poszerzenie zakresu informacji statystycznej, badawczej oraz medialnej o problemy rehabilitacji i zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszczególnych środowiskach lokalnych i regionalnych.

Wyniki niniejszych badań umożliwiły również sformułowanie następujących wniosków praktycznych pod adresem centralnej i zakładowej polityki rehabilitacyjnej, a także pracodawców, pracowników i ich związków zawodowych:

- 1) Dostrzegany jest wyraźny wzrost liczby osób niepełnosprawnych przygotowanych do pracy i chcących pracować, dlatego też względy ekonomiczne i społeczne powodują, że problematyka tej zbiorowości zajmuje coraz znacniejszą pozycję we współczesnych społeczeństwach.
- 2) Osoby niepełnosprawne stanowią zbiorowość wewnątrznie zróżnicowaną, zarówno pod względem stopnia i rodzajów niepełnosprawności, wieku, poziomu wykształcenia, sytuacji na rynku pracy, jak i innych cech społeczno-demograficznych, wymagających indywidualnego podejścia, co powinno być uwzględnione w procesie ich zatrudniania na otwartym rynku pracy. Zróżnicowania te powinny być dokładnie rozpoznane i wykorzystane w trakcie kształcenia i rehabilitacji oraz w procesie zwiększania ich szans zawodowych.
- 3) Konieczne jest zintensyfikowanie i pogłębienie debaty w formie dialogu nad udziałem pracodawców i reprezentujących ich organizacji w procesie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Debaty te powinny być prowadzone wspólnie z pracodawcami, związkami zawodowymi i urzędnikami oraz organizacjami pozarządowymi na szczeblu regionu, województwa, powiatu, gminy lub branży.
- 4) Niezbędne jest opracowanie zakładowej strategii zarządzania niepełnosprawnością z udziałem przedstawicieli załogi, w tym osób niepełnosprawnych, opartej na zasadach równouprawnienia we wszystkich sferach funkcjonowania firmy. Należy wykorzystać różnorodne formy działania reprezentacji zespołów pracowniczych, na rzecz

upowszechniania wśród wszystkich zatrudnionych w miejscu pracy zasad kodeksu zarządzania niepełnosprawnością i zakładowej strategii zarządzania niepełnosprawnością.

5) Należy skorzystać z możliwych dostępnych form upowszechniania zasad i przepisów regulujących proces zatrudniania osób niepełnosprawnych i mechanizmów ekonomicznej pomocy dla pracodawców ze środków publicznych.

6) Konieczne jest wzmocnienie służb zatrudnienia (szczególnie doradców zawodowych) w zakresie pracy z osobami niepełnosprawnymi i potencjalnymi pracodawcami. Będzie to wymagało wprowadzenia nowych technik oceny możliwości zawodowych, z uwzględnieniem stopnia i rodzaju niepełnosprawności osób starających się o pracę. Wiąże się to wreszcie z potrzebą tworzenia specjalistycznych ośrodków szkoleniowo-rehabilitacyjnych dla osób o niepełnosprawności uniemożliwiającej korzystanie z ogólnodostępnych placówek szkoleniowych.

7) Powinny zostać wypracowane lepsze zasady współpracy z przedstawicielami samorządu terytorialnego i jednostkami samorządowymi oraz z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.

8) Należy zorganizować systemy informacyjne, włącznie z mediami, których celem byłoby kształtowanie pozytywnych postaw i opinii wobec osób niepełnosprawnych. Dotyczy to również ulepszenia statystyki dotyczącej osób niepełnosprawnych.

9) Konieczne jest także rozwinięcie systemu edukacji społecznej, włączając do niego wszystkie media oraz treści programowe szkolenia i kształcenia dzieci, młodzieży i dorosłych, a także menedżerów, urzędników państwowych i samorządowych w kierunku kształtowania postaw integracyjnych wobec osób niepełnosprawnych.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Kurzynowski Adam, Mikulski Jerzy (red.), *Identyfikacja barier w dostępie osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Raport z badań*, Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem, Warszawa, 2007

4.2 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

We wnioskach z badań autorzy sugerują potrzebę prowadzenia stałych badań dotyczących stanu i struktury zatrudnienia osób niepełnosprawnych, ich zachowań, postaw i opinii dotyczących rynku pracy, ale również badań pracodawców i współpracowników oraz służb medyczno-socjalnych. Monitoring ten umożliwi stały wgląd w procesy rehabilitacji i zatrudniania osób niepełnosprawnych w zmieniającej gospodarce i społeczeństwu.

Zwrócić należy także uwagę na niedostatek współpracy Powiatowych Urzędów Pracy z pracodawcami w obszarze zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz niską aktywność Urzędów Pracy w dziedzinie specjalistycznego doradztwa zawodowego i pośrednictwa pracy dla osób niepełnosprawnych. Te kierunki działań powinny uwzględniać zróżnicowaną sytuację zdrowotną osób niepełnosprawnych, rodzaj niepełnosprawności i cechy demograficzne oraz poziom ich aktualnych kwalifikacji zawodowych i wynikające stąd wskazania dla programów aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Książki i raporty opublikowane w wersji książkowej

Książka zbiorowa: Kurzynowski Adam, Mikulski Jerzy (red.), *Identyfikacja barier w dostępie osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Raport z badań*, Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem, Warszawa, 2007

BADANIE NR 3. ZAPOTRZEBOWANIE SPOŁECZNE NA USŁUGI SPECJALISTY DO SPRAW EDUKACJI

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Zapotrzebowanie społeczne na usługi specjalisty do spraw edukacji.

1.2 Cel lub cele badania

- ocena dostępu do informacji o szkoleniach
- przedstawienie obrazu aktualnego rynku szkoleń
- ocena stopnia zainteresowania osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych uzyskaniem pomocy w wyborze kierunku edukacji i oferty szkoleniowej podnoszącej kwalifikacje zawodowe
- wypracowanie wniosków dotyczących nowego zawodu „broker edukacyjny”

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Pytania badawcze:

- Jaka jest specyfika potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie doradztwa edukacyjnego?
- Jaką rolę może odegrać broker edukacyjny w kształtowaniu właściwych wyborów edukacyjnych i szkoleniowych osób niepełnosprawnych, młodzieży, osób biernych zawodowo?
- Jakie właściwości, umiejętności powinna posiadać osoba wykonująca zawód brokera edukacyjnego?
- Czy zawód brokera edukacyjnego byłby właściwym wyborem dla osób niepełnosprawnych?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Główny temat badania – znaczenie zawodu brokera edukacyjnego w wyborze kształcenia i szkoleń zawodowych przez osoby uczące się, bierne zawodowo, osoby niepełnosprawne – mieści się w obszarach tematycznych: 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.1. Strona popytowa: 2.1.4. Zapotrzebowanie na zawody, kwalifikacji i specjalności; 2.2. Strona podaźowa: 2.2.2. Sytuacja grup defaworyzowanych – młodzież, osoby niepełnosprawne; 4. Edukacja zawodowa.

1.4.2 Uzupełniająco(e) temat(y) badania

Uzupełniająco temat badania – potrzeby w zakresie poradnictwa edukacyjnego wśród osób niepełnosprawnych i sprawnych – mieści się w obszarze tematycznym 4. Edukacja zawodowa.

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne – ilościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze – ankieta

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Próba liczyła 91 osób w tym 44% niepełnosprawnych, sprawne osoby biernie zawodowo, doradcy zawodowi instytucji rynku pracy

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Województwo mazowieckie – m.st. Warszawa

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Analiza jakościowa zebranego materiału empirycznego

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Wskaźniki empiryczne ukazujące ocenę wiedzy o szkoleniach, trafność wyboru kierunku szkoleń, zapotrzebowanie na doradztwo edukacyjne, oczekiwania pod adresem doradcy edukacyjnego

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowana metoda pozwoliła na uzyskanie odpowiedzi na pytania badawcze w odniesieniu do terenu badań.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Ogólna konkluzja wynikająca z badań sprowadza się do stwierdzenia, że osoby niepełnosprawne oraz osoby biernie zawodowo są zdezorientowane w sytuacji konieczności wyboru szkoleń; nie mają odpowiedniej wiedzy odnośnie związku szkoleń z ich możliwościami (zdrowotnymi, kompetencyjnymi) oraz szans jakie wynikają z udziału w szkoleniach dla ich zatrudnienia. Są zainteresowani uzyskaniem pomocy w wyborze kierunku edukacji i oferty szkoleniowej podnoszącej ich kwalifikacje zawodowe.

Broker edukacyjny wydaje się zawodem potrzebnym zarówno niepełnosprawnym jak i osobom biernym zawodowo, co więcej wydaje się to być zawód konieczny wobec przemian jakim w XXI wieku podlega rynek pracy. Wydaje się także, że jest to zawód, który mogliby wykonywać niepełnosprawni, ponadto zawód brokera edukacyjnego wydaje się oferować ciekawą pracę i atrakcyjną karierę zawodową.

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Poziom ogólności prowadzonych badań nie pozwala określić specyfiki zawodu „broker edukacyjny”, szczegółowych kompetencji oczekiwanych przez beneficjentów korzystających z jego usług, ponadto trudno wskazać różnicę pomiędzy zawodem doradcy zawodowego a brokera edukacyjnego.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

Warto rozważyć analizę specyfiki doradztwa zawodowego dla osób niepełnosprawnych ze wskazaniem wprowadzenia takiej specjalizacji w doradztwie zawodowym i pośrednictwie pracy publicznych służb zatrudnienia.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Książki i raporty opublikowane w wersji książkowej

Książka autorska: Nazwisko i imię autora, *Tytuł*, Wydawca, Miejsce wydania, Rok

5.2 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

Rupart E., *Zapotrzebowanie społeczne na usługi specjalisty ds. edukacji, raport z badań 2005*, <http://www.pfron.org.pl>

BADANIE NR 4. NIEPEŁNOSPRAWNI W OPINII SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH NA PRZYKŁADZIE 10 WYBRANYCH GMIN W POLSCE.

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Niepełnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce.

1.1 Cel lub cele badania

Głównym celem badania była próba odpowiedzi na pytanie: *„Jak w środowisku lokalnym postrzegane są osoby niepełnosprawne?”*.

1.2 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Pytania badawcze koncentrowały się wokół następujących kwestii:

- Jaka jest wiedza mieszkańców badanych gmin na temat niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych?
- Jaki jest stosunek mieszkańców badanych gmin do niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych?
- Z jakimi problemami, zdaniem mieszkańców badanych gmin, borykają się osoby niepełnosprawne?
- Jakie są opinie mieszkańców badanych gmin na temat udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym?
- Jak przez mieszkańców badanych gmin postrzegane są na rynku pracy osoby niepełnosprawne?
- Jak badane gminy różnią się w zakresie wiedzy i postaw o osobach niepełnosprawnych?
- Czy postawy/opinie mieszkańców wsi i małych miast na temat osób niepełnosprawnych różnią się od tych wyrażanych przez mieszkańców Warszawy?

1.3 Przedmiot badania

1.3.1 Główny temat badania

Przedmiot badania (główny temat) mieścił się w obszarze 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2.2. Sytuacja grup defaworyzowanych: osoby niepełnosprawne.

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Analiza źródeł zastanych – brak

2.1.2 Badania empiryczne: badania ilościowe

2.1.3 Techniki i narzędzia badawcze: Badanie zostało przeprowadzone techniką wywiadu kwestionariuszowego. Kwestionariusz „Osoby niepełnosprawne i ich problemy w świadomości społeczności lokalnej” zawierał 40 pytań: 30 zamkniętych, 3 półotwarte i 7 otwartych.

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby:

Dobór próby nieprobabalistyczny, próba celowo-kwotowa. Kryteria doboru próby zakładały wybór populacji do badania biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców w danej gminie (badanych było 10 gmin i dodatkowo w celach porównawczych – Warszawa), a także skupienie się na wybranych grupach społeczno-zawodowych: urzędnikach administracji samorządowej, pracownikach ośrodków pomocy społecznej, nauczycielach, służbach mundurowych, osobach duchownych, kupcach i przedsiębiorcach, pracownikach handlu i usług. Taki dobór próby podyktowany był chęcią poznania opinii osób *„które w istotny sposób oddziałują na całą lokalną społeczność, wywierają wpływ na życie gminy, doświadczają wielu międzyludzkich interakcji lub też są nosicielami bądź przekąźnikami informacji”*⁸ (Boryszewski, 2007, s. 12). Ostatecznie próba liczyła 2104 osoby. W próbie przeważały kobiety (66%). Najliczniej reprezentowaną grupą zawodową byli urzędnicy (28,1%), następnie nauczyciele (18,2%), robotnicy (10,9%), pracownicy handlu i usług (10,2%).

⁸ Założenia doboru próby były tu takie same jak w przypadku badania „Analiza społeczno-ekonomicznych efektów spółdzielni – badanie funkcjonalnego znaczenia spółdzielni dla środowiska lokalnego”.

2.2.2 Teren badań:

2.2.2.1 **Regionalny** - w tym województwo mazowieckie. Badaniem objęto 10 gmin biorących udział w projekcie IW EQUAL: Wyszaków (woj. mazowieckie); Łomianki (woj. mazowieckie); Kobylin (woj. wielkopolskie) Sawin (woj. lubelskie), Stoczek Łukowski (woj. lubelskie), Czarna Białostocka (woj. podlaskie), Peim (woj. małopolskie), Klucze (woj. małopolskie), Jastrzab-Mirów (woj. mazowieckie). Dodatkowo (porównawczo), badanie przeprowadzono także w Warszawie.

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 **Inne metody analizy** – metody analizy ilościowej; dobór i klasyfikacja pytań z kwestionariusza i na tej podstawie stworzenie typologii stosunku do osób niepełnosprawnych

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Wskaźniki empiryczne:

- Związek pomiędzy zaangażowaniem w relacje sąsiedzko-rodzinne z osobami niepełnosprawnymi oraz kontaktami z osobami niepełnosprawnymi a wyższym wskaźnikiem odpowiedzi pozytywnych na pytania o postrzeganie osób niepełnosprawnych i o postawy wobec takich osób
- Związki pomiędzy płcią, poziomem wykształcenia, sytuacją na rynku pracy, zaangażowaniem w praktyki religijne a typem stosunku do osób niepełnosprawnych
- Rozkład typów stosunku do osób niepełnosprawnych (typ zaangażowany, przychylny i obojętny, wyróżnione na podstawie odpowiedzi respondentów na wybrane pytania) i ich proporcje w gminach przyjmowane jako „*ogólny wskaźnik diagnozujący <<atmosferę społeczną>> wobec osób niepełnosprawnych zamieszkujących na terenie gminy, jak i wobec inicjatyw gminnych na rzecz tych osób*” (Boryszewski, 2007, s. 56).

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Biorąc pod uwagę cel badania, metoda badawcza została wybrana i zastosowana prawidłowo. Należy podkreślić bardzo dobrą konstrukcję użytego kwestionariusza wywiadu.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

- Wyniki badań wskazują, że respondenci bardzo szeroko definiują pojęcie niepełnosprawności. W raporcie z badań zostało podkreślono, że „ (...)pojęcia niepełnosprawności w istotnym zakresie mają charakter wiedzy potocznej, związanej z bezpośrednimi stosunkami społecznymi i doświadczanymi w związku z tym trudnościami jakich doświadczają owe osoby i ich otoczenie” (Boryszewski, 2007, s. 23).
- W badaniach okazało się, że aktywność gmin w zakresie działań skierowanych do osób niepełnosprawnych jest niewielka, a te inicjatywy, które są podejmowane nie spełniają funkcji integracyjnej, bowiem nie włączają osób pełnosprawnych. Niemniej, respondenci w większości pozytywnie oceniają te działania (duża część badanych nie miała też na temat zdania).
- Zdecydowana większość respondentów deklarowała pozytywny stosunek do osób niepełnosprawnych i do świadczenia pomocy takim osobom.
- Zdecydowana większość respondentów (79,3%) była zdania, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do zatrudnienia, a blisko dwie trzecie badanych (61,2%) deklarowało, że przyjęłoby osobę niepełnosprawną do pracy. Należy zwrócić uwagę na wysoki odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć”, co, jak sugeruje autor raportu z badań: „pokazuje, że istnieje w badanej zbiorowości spora niepewność, co do możliwości i wartości pracy takich osób. Wśród osób niemających kontaktów z niepełnosprawnymi najliczniejszą grupę (48,5%) stanowią właśnie ci, którzy nie potrafią jednoznacznie stwierdzić, czy byłoby w stanie zatrudnić osobę niepełnosprawną” (Boryszewski, 2007, s. 47).
- Na podstawie wyników badań stworzono typologię stosunku do osób niepełnosprawnych – wyróżniono trzy podstawowe typy:
 - Typ obojętny – określał osoby z największym dystansem do osób niepełnosprawnych; dotyczył 9,9% respondentów. W raporcie z badań możemy przeczytać, że osoba zaliczana do tego typu „Widzi i interpretuje świat przez pryzmat własnych interesów, pozostałych ludzi traktując przedmiotowo, jako ewentualny środek do realizacji celów. A jeżeli część <<obojętnych>> spotyka na swojej drodze życiowej osoby niepełnosprawne, to wygodnie jest im myśleć, że to

<<kara za grzechy>>, bo wówczas czują się zwolnieni z jakiegokolwiek pozytywnej działalności, wszak karzącemu Bogu nie ma sensu się sprzeciwiać” (Boryszewski, 2007, s. 64). Najwięcej osób tego typu odnotowano w gminie Sawin (22,4%), najmniej zaś w Pcimiu (5,4%) i Wyszkuwie (5,5%). Gmina Sawin ma rekordowo wysoki udział respondentów tego typu, pomiędzy nią a kolejną gminą wystąpiła różnica ponad dziesięć punktów procentowych.

- Typ przychylny – przeważał w całej populacji respondentów (68,6%). Najwięcej osób tego typu odnotowano w gminach: Stoczek Łukowski (73,7%) i Wyszków (72,5%), najmniej w Sawinie (60,3%)
- Typ zaangażowany – dotyczył 21,5% badanych. Najwięcej osób tego typu odnotowano w Warszawie (29,5%) i w gminie Klucze (25,5%), najmniej w gminie Kobylin (16,9%). Zwracają uwagę bardzo duże różnice pomiędzy gminą z największym i najmniejszym udziałem osób tego typu.

Zdaniem autora raportu prezentującego wyniki z badań, „(...) typ <<przychylny>> to potencjalny typ <<zaangażowany>>, tylko wystarczy stworzyć mu odpowiednie warunki (...)” (Boryszewski, 2007, s. 56). W związku z tym oba te typy mogą być rozpatrywane łącznie i na tej podstawie da się wyróżnić trzy grupy gmin:

Gminy z najniższym poziomem stosunku pozytywnego: Sawin, Kobylin, Łomianki (odpowiednio 77,7%, 88,2%, 88,9%)

Gminy o środkowym poziomie stosunku pozytywnego: Czarna Białostocka, Klucze, Jastrzęb-Mirów, Stoczek Łukowski (odpowiednio 90,6%, 90,6%, 90,8%, 91,2%)

Gminy o najwyższym poziomie stosunku pozytywnego: Wyszków, Pcim, Morąg (odpowiednio 94,5%, 94,7%, 93,0%). Do tej ostatniej grupy należałoby jeszcze dodać Warszawę z poziomem stosunku pozytywnego 93,3%.

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Biorąc pod uwagę założone cele badania, nie stwierdzono występowania luk badawczych. Niemniej, byłoby wskazane zwrócenie większej uwagi na problematykę postaw społeczności lokalnych wobec pracy zawodowej i obecności na rynku pracy osób niepełnosprawnych. W szczególności, istotne mogłyby być wyniki ukazujące stosunek badanych do różnych (zarówno obecnie funkcjonujących, jak i innych możliwych, których jednak nie wprowadzono) form „uprzywilejowania” na rynku pracy osób niepełnosprawnych.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Do przydatnych dla Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy informacji, należy zaliczyć szczegółowe omówienie (w raporcie z badań) wyników badań dotyczących wiedzy i postaw mieszkańców wobec osób niepełnosprawnych dla biorących w nich udział gmin z województwa mazowieckiego: Łomianek, Wyszkowa, Jastrzębia-Mirowa (takiej charakterystyki nie przedstawiono dla Warszawy, która traktowana była przede wszystkim porównawczo (gmina nie brała udziału w projekcie)

4.2 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Paweł Boryszewski, *Niepełnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2007, dostępne na stronie: http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Niepelnosprawni_w_opinii_spolecznosci.pdf

4.3 Rekomendacje metod badawczych i narzędzi

Do badania postaw społeczności lokalnych wobec osób niepełnosprawnych rekomenduje się kwestionariusz wywiadu „Osoby niepełnosprawne i ich problemy w świadomości społeczności lokalnej” (zob. Boryszewski, 2007, s. 148-154), a także metodologię tworzenia typologii postaw wobec osób niepełnosprawnych (zob. Boryszewski, 2007, s. 49-51).

4.4 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

Analizując zarówno konstrukcję kwestionariusza wywiadu użytego w badaniach, jak i uzyskane wyniki, należy rekomendować podjęcie szerszych badań nad postawami społeczności lokalnych (nie tylko swego rodzaju „elit lokalnych”, jak to było przyjęte w omawianym badaniu, ale także „zwykłych mieszkańców”) wobec pracy zawodowej osób niepełnosprawnych.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Książki i raporty opublikowane w wersji książkowej

Książka autorska:

- Boryszewski Paweł, *Niepelnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa, 2007

5.2 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Boryszewski Paweł, *Niepelnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce*,
http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Niepelnosprawni_w_opinii_spolecznosci.pdf, dostęp 14.09.2009

BADANIE NR 5. ANALIZA SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH EFEKTÓW SPÓŁDZIELNI – BADANIE FUNKCJONALNEGO ZNACZENIA SPÓŁDZIELNI DLA ŚRODOWISKA LOKALNEGO

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

„Analiza społeczno-ekonomicznych efektów spółdzielni – badanie funkcjonalnego znaczenia spółdzielni dla środowiska lokalnego”⁹. Można wyróżnić dwa „podtematy” badawcze:

- spółdzielnia socjalna w opinii mieszkańców (dotyczył on gminy Wyszaków);
- problemy tworzenia spółdzielni socjalnych (dotyczył on pozostałych gmin biorących udział w badaniu).

1.2 Cel lub cele badania

Wśród celów badania można wyróżnić:

- zdiagnozowanie wiedzy mieszkańców gminy o istniejącej (powstałej w ramach projektu IW EQUAL) w środowisku lokalnym spółdzielni socjalnej; zdiagnozowanie postaw mieszkańców wobec tej inicjatywy oraz określenie szans na rozwój i przetrwanie spółdzielni po zakończeniu projektu (Wyszaków)
- określenie problemów i przyczyn niepowodzenia w tworzeniu spółdzielni socjalnej w pozostałych badanych gminach biorących udział w projekcie

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

W raporcie z badań nie przedstawiono przyjętych hipotez, ani też nie opisano bezpośrednio pytań badawczych. Można wnioskować, że wśród pytań badawczych znalazły się następujące:

- Jaki jest stopień wiedzy respondentów na temat powstałej w ich gminie spółdzielni socjalnej? (Wyszaków)
- Czym, zdaniem respondentów, powinna zajmować się spółdzielnia socjalna dla osób niepełnosprawnych? (Wyszaków)
- Jak respondenci oceniają powstanie spółdzielni i jakie widzą szanse na jej rozwój i przetrwanie po zakończeniu projektu? (Wyszaków)

⁹ Opisywane w tym miejscu badanie jest komplementarne do badania „Niepełnosprawni w opinii społeczności lokalnych na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce”.

- Jaki był stopień zaangażowania mieszkańców w tworzenie spółdzielni socjalnej? (Wyszków)
- Jaki jest stosunek respondentów do inicjatywy powstania spółdzielni socjalnej? (pozostałe gminy biorące udział w badaniu)
- Jakie były przyczyny niepowodzenia w tworzeniu spółdzielni socjalnych w pozostałych gminach biorących udział w badaniu? (a zarazem biorących udział w projekcie IW EQUAL)

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Przedmiot badania mieścił się w obszarach: 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2.2. Sytuacja grup defaworyzowanych: osoby niepełnosprawne; 6. „Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy” w odniesieniu do zagadnień spółdzielczości socjalnej (6.2. Spółdzielnie socjalne). Należy podkreślić, że w przypadku gminy Wyszków badania koncentrowały się na odbiorze przez respondentów utworzenia na obszarze gminy spółdzielni socjalnej dla osób niepełnosprawnych – inicjatywy powstałej w ramach IW EQUAL, natomiast w odniesieniu do pozostałych gmin biorących udział w badaniu, na wyjaśnieniu przyczyn niepowodzenia w tworzeniu takich spółdzielni socjalnych (należy podkreślić, że w trakcie prowadzenia badań trwał jeszcze projekt IW EQUAL w ramach którego oprócz spółdzielni w Wyszkowie powstało jeszcze 6 innych spółdzielni socjalnych, w tym 4 w województwie mazowieckim).

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne - ilościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze

Wywiad kwestionariuszowy – przygotowano dwa odrębne kwestionariusze wywiadów – dla respondentów z gminy Wyszaków i respondentów pozostałych ośmiu gmin biorących udział w badaniu.

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

W trakcie całego badania przeprowadzono 462 wywiady ankietowe, z czego do analizy przyjęto 371. Próba badawcza dla gminy Wyszaków wyniosła 51 osób. Próby były niereprezentatywne, dobór celowo-kwotowy. Kryteria doboru próby zakładały wybór populacji do badania biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców w danej gminie, a także skupienie się na wybranych grupach społeczno-zawodowych: urzędnikach administracji samorządowej, pracownikach ośrodków pomocy społecznej, nauczycielach, służbach mundurowych, osobach duchownych, kupcach i przedsiębiorcach, pracownikach handlu i usług. Taki dobór próby podyktowany był chęcią poznania opinii osób *„które w istotny sposób oddziałują na całą lokalną społeczność, wywierają wpływ na życie gminy, doświadczają wielu międzyludzkich interakcji lub też są nosicielami bądź przekąźnikami informacji”* (Boryszewski, Ciecieląg, 2008, s. 4). Ostatecznie w próbie przeważały kobiety (zarówno w gminie Wyszaków, jak i w pozostałych badanych gminach ich udział przekroczył 70%).

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Regionalny

W tym województwo mazowieckie. Badaniem objęto 9 gmin biorących udział w projekcie IW EQUAL: Wyszaków (woj. mazowieckie); Łomianki (woj. mazowieckie); Sawin (woj. lubelskie), Stoczek Łukowski (woj. lubelskie), Czarna Białostocka (woj. podlaskie), Pcim (woj. małopolskie) , Morąg (woj. warmińsko-mazurskie), Klucze (woj. małopolskie), Jastrząb-Mirów (woj. mazowieckie; 2 gminy traktowane tu jako jedna).

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

W badaniu przyjęto metodę analizy jakościowej wraz z ilościowym przedstawieniem uzyskanych danych (głównie w formie tabelarycznej). W odniesieniu do badania przeprowadzonego w Wyszkanie, analiza jest dość szczegółowa; pozostałe gminy zostały potraktowane zbiorczo.

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

W badaniu wykorzystano takie wskaźniki empiryczne jak:

- związek pomiędzy „*wiarą religijną a zaangażowaniem w problemy czy działania na rzecz społeczności lokalnej*”
- związek pomiędzy orientacją wychowawczą rodziców – celami wychowawczymi nastawionymi na „*samodzielne myślenie*” i „*okazywanie pomocy*” a postawami „*o charakterze innowacyjnym czy altruistycznym*” w dojrzałym życiu jednostki
- związek pomiędzy uznaniem przez respondentów (Wyszków), że spółdzielnia socjalna dla osób niepełnosprawnych powinna zajmować się „*pracą, która nie wymaga precyzji*”, „*usługami, produkcją, które jak najmniej konkurują z firmami komercyjnymi*” a przekonaniem respondentów, „*że osoby niepełnosprawne nie są w stanie wykonywać bardziej skomplikowanych zadań*” (Boryszewski, Ciecieląg, 2008, s. 29-30).

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowana metoda została wybrana właściwie w odniesieniu do celu badania

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Wyniki badań podzielić można na dwie grupy – te dotyczące badania zrealizowanego w Wyszkanie i wyniki uzyskane w badaniach pozostałych 8 gmin.

1) Badanie zrealizowane w Wyszkanie: Badanie wykazało, że respondenci z gminy Wyszków w większości (64,7%) nie wiedzieli o powstaniu na terenie ich gminy spółdzielni socjalnej, a tylko 17,6% respondentów potrafiło określić profil działania utworzonej spółdzielni. Niemniej, blisko połowa badanych uznała inicjatywę powołania przez Urząd Gminy spółdzielni socjalnej za „bardzo dobrą” bądź „dobrą” (choć jedynie 6% z nich brało bezpośredni udział w jej tworzeniu). Prawie dwie trzecie respondentów zleciłoby spółdzielni socjalnej wykonywanie pracy. Z kolei w pytaniu ogólniejszym, o to, czy tworzenie spółdzielni socjalnych dla niepełnosprawnych to dobre rozwiązanie, zdecydowana większość badanych (82,4%) pozytywnie oceniła taką inicjatywę. Podawane przez respondentów

uzasadnienia dla tej opinii, zostały pogrupowane przez autorów raportu badawczego w kilka kategorii, z których najważniejsze (najliczniej reprezentowane w badaniach) były następujące:

- spółdzielnia socjalna jest postrzegana jako szansa na aktywizację osób niepełnosprawnych w społeczeństwie – „szansa dla tych osób na pełniejsze funkcjonowanie w życiu społecznym”;
- spółdzielnia socjalna jest postrzegana jako szansa na pełniejszą integrację osób niepełnosprawnych;
- spółdzielnia socjalna jako szansa na poprawę bytu materialnego osób niepełnosprawnych;
- spółdzielnia socjalna jako miejsce realizacji rehabilitacyjnej funkcji pracy zawodowej.

Należy też podkreślić spory sceptycyzm badanych co do perspektyw funkcjonowania spółdzielni socjalnej w przyszłości – tylko jedna trzecia respondentów uznała, że spółdzielnia ma szansę na przetrwanie po zakończeniu projektu.

2) Badanie zrealizowane w pozostałych 8 gminach: Podstawowym celem tego badania była próba odpowiedzi na pytanie o przyczyny niepowodzenia w tworzeniu spółdzielni socjalnej skierowanej do osób niepełnosprawnych. Autorzy raportu badawczego wskazują, że na podstawie wypowiedzi respondentów można wyróżnić dwa scenariusze związane z zaprzestaniem bądź „utknięciem” prac nad powołaniem spółdzielni socjalnej w badanych gminach:

- prace nad utworzeniem spółdzielni zostały zaniechane na bardzo wczesnym etapie lub też w ogóle nie podjęto działań w celu jej powołania – dotyczyło to takich gmin jak: Łomianki, Pcim, Morąg, Jastrząb-Mirów
- prace nad utworzeniem spółdzielni były zaawansowane, chociaż do czasu, w którym przeprowadzono badanie spółdzielnia jeszcze nie powstała – dotyczyło Sawina, Stoczka Łukowskiego (spółdzielnia została zarejestrowana w KRS), Czarnej Białostockiej (spółdzielnia została zarejestrowana w KRS), Kluczy.

W badaniach próbowano określić także stopień ograniczeń – finansowych, lokalowych, czasowych, logistycznych i innych, które mogły wpłynąć na zaniechanie/opóźnienie prac nad powstaniem spółdzielni. Biorąc pod uwagę odpowiedzi respondentów, gminy można podzielić na trzy grupy:

- gminy, gdzie respondenci deklarowali istnienie bardzo dużych barier dla powstania spółdzielni socjalnej – Łomianki (najtrudniejsza sytuacja), Stoczek Łukowski, Pcim

- gminy, w których można mówić o „średnich” ograniczeniach – Czarna Białostocka, Jastrząb-Mirów
- gminy, gdzie zdaniem respondentów ograniczenia były najmniejsze, a możliwości powstania spółdzielni socjalnej największe – Sawin, Morąg, Klucze.

Autorzy raportu z badań, z wypowiedzi respondentów wysuwają wniosek, że *„aktywność na rzecz powołania spółdzielni socjalnych nie musi być pozytywnie związana z uwarunkowaniami obiektywnymi”* ((Boryszewski, Ciecieląg, 2008, s. 55) podając przykłady Morąga (*„sprzyjające okoliczności zewnętrzne nie wpłynęły na zakres i dynamikę prac nad powołaniem spółdzielni, nie mówiąc już o jej powstaniu”*), Czarnej Białostockiej i Stoczka Łukowskiego (deklarowane stosunkowo duże ograniczenia nie zablokowały prac nad powstawaniem spółdzielni). Na podstawie wyników badań została także sformułowana teza, że w większości gmin niedostatecznie wykorzystano *„siłę perswazyjną leżącą w środkach nowoczesnej komunikacji”* w celu poinformowania mieszkańców o zamiarze utworzenia spółdzielni socjalnej. Występowało także zróżnicowanie w zakresie prób włączania innych podmiotów do współpracy przy tworzeniu spółdzielni socjalnej. Jak podkreślają autorzy raportu: *„(...) tam gdzie gmina idee spółdzielni rzeczywiście chciała wcielić w życie tam też obserwujemy szerszy zakres próśb o wsparcie i większy udział instytucji zewnętrznych w budowaniu spółdzielni. Tam zaś, gdzie pomysł na spółdzielnię był jedną z wielu idei przewijających się po urzędniczych biurkach, tam nie było żadnego uzasadnienia dla zaangażowania podmiotów zewnętrznych”* (Boryszewski, Ciecieląg, 2008, s.57). Z kolei zaangażowanie pracowników urzędu gminy i ośrodka pomocy społecznej było oceniane pozytywnie przez jedną trzecią badanych (oceny: „bardzo dobrze” i „dobrze”); należy podkreślić, że ponad połowa badanych bądź to nie miała zdania na ten temat, bądź też w ogóle nie udzieliła odpowiedzi na to pytania. Jeśli chodzi zaś o samych respondentów, to tylko 10,1% z nich było w jakikolwiek sposób zaangażowanych w tworzenie spółdzielni, niemniej blisko połowa wierzyła w sens tej inicjatywy, tylko nieco mniej nadal ma nadzieję, że taka spółdzielnia powstanie.

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Biorąc pod uwagę założone cele badania nie stwierdzono znaczących luk badawczych (badanie miało charakter praktyczny i służyło ocenie dotychczasowej realizacji projektu; było niejako formą ewaluacji formatywnej). Niemniej należy zauważyć, że analiza wyników badania osobno dla poszczególnych gmin, w których nie udało się założyć spółdzielni socjalnej, a nie tak jak to zostało przeprowadzone – zbiorczo, pozwoliłaby na lepsze poznanie

uwarunkowań tych niepowodzeń. Uwagę zwraca też dość chaotyczny raport z badań, co utrudnia spójne postrzeganie całego badania.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Istotne dla dalszych analiz rynku pracy w województwie mazowieckim mogą być informacje ukazujące w kilku gminach (Wyszków, Łomianki, Jastrząb-Mirów) poziom swego rodzaju „kapitału społecznego” potrzebnego dla realizowania i rozwoju różnego rodzaju inicjatyw, których celem jest pomoc osobom defaworyzowanym na rynku pracy. Duże znaczenie może też mieć identyfikacja barier występujących w środowisku lokalnym i ograniczających takie przedsięwzięcia

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

Boryszewski Paweł, Ciecieląg Paweł, *Spółdzielnie socjalne dla niepełnosprawnych – sukcesy i porażki*,

http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Spoldzielnie_socjalne_dla_niepelnosprawnych_-_sukcesy_i_porazki.doc

BADANIE NR 6. GOSPODARKA SPOŁECZNA W POLSCE

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Gospodarka społeczna w Polsce

1.2 Cel lub cele badania

Wśród celów badania wyróżniono następujące:

- „(...) *pomiar i opis gospodarki społecznej w zakresie jej potencjału ekonomicznego (zatrudnienie, koszty, przychody) oraz potencjału społecznego (członkostwo, praca społeczna).*
- „(...) *weryfikacja efektów działania gospodarki społecznej w zakresie wybranych funkcji przypisywanych jej w literaturze przedmiotu*” (Nałęcz, 2008, s. 9).

Do tych funkcji zaliczono:

- funkcję zatrudnieniową;
- funkcję zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych (w szczególności w zakresie aktywizacji zawodowej i działań na rzecz integracji społecznej osób wykluczonych, a także „*dostarczania specyficznych, unikalnych, innowacyjnych produktów/usług*”
- funkcję demokratyczną;
- funkcję „*przedkładania interesu członków, pracowników lub społeczności ponad kapitał*”.

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Do podstawowych pytań badawczych należy zaliczyć następujące:

- Jak przedstawia się liczebność i struktura podmiotów w poszczególnych subsektorach gospodarki społecznej – subsektorze spółdzielczym, subsektorze wzajemnościowym i subsektorze non-profit, a także w subsektorze obejmującym podmioty zaliczane do „nowej gospodarki społecznej”?
- Jak poszczególne grupy podmiotów gospodarki społecznej sprawdzają się w wypełnianiu przypisywanych im funkcji (zatrudnieniowej, zaspokajania potrzeb lokalnych, demokratycznej, przedkładania interesu członków, pracowników lub społeczności ponad kapitał)?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Główny temat badania mieścił się w obszarze 6. Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy: 6.2. Spółdzielnie socjalne, 6.3. Organizacje pozarządowe, 6.4. Pozostałe podmioty „starej” i „nowej” gospodarki społecznej. Temat badania odnosił się do funkcjonowania podmiotów gospodarki społecznej w Polsce w jej poszczególnych subsektorach:

- Subsektorze spółdzielczym
- Subsektorze wzajemnościowym – towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe
- Subsektorze non-profit
- Subsektorze „nowej” gospodarki społecznej – centra integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Analiza źródeł zastanych

- Wtórna analiza dotychczasowych wyników badań w zakresie gospodarki społecznej w Polsce – w tym
 - analiza wyników badania działalności Centrów Integracji Społecznej, przeprowadzonego w 2007 r. przez Pracownię Badań Organizacji Non-profit Instytutu Studiów Politycznych PAN przy wsparciu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej;
 - analiza wyników badania ankietowego „Warsztaty terapii zajęciowej w 2005 r.” przeprowadzonego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2006 r.
- Analiza porównawcza funkcjonowania polskich podmiotów gospodarki społecznej w odniesieniu do sytuacji w innych państwach UE.

2.1.2 Badania empiryczne – ilościowe i jakościowe

2.1.3 Techniki i narzędzia badawcze

- Ankieta na formularzach SOF-1 i SOF-4, w niektórych przypadkach przeprowadzana w formie wywiadu, (podmioty sektora non-profit, pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe)
- Ankieta pocztowa wspomagana wywiadem telefonicznym (badanie spółdzielni, badanie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, badanie zakładów aktywności zawodowej – zróżnicowane kwestionariusze ankiet)
- Wywiady pogłębione (badanie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych)

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

- Badanie SOF-1 (stowarzyszenia, fundacje, organizacje społeczne) i SOF-4 (organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego) – próba reprezentacyjna, warstwowo-losowa. Wylosowana próba liczyła 6 255 jednostek (7% operatu), które zostały podzielone na warstwy uwzględniając formę prawną, rodzaj działalności i klasę zatrudnienia. Próba została podzielona na trzy części: próbę zasadniczą (69%) i dwie próby rezerwowe (16% i 15%). Ostatecznie otrzymana łącznie 3 518 wypełnionych formularzy (6% operatu) – kompletność realizacji próby wyniosła 66%, jak deklarują jednak autorzy badań „(..) *po uwzględnieniu informacji nt. odmów udziału w badaniu, zaprzestaniu działalności przez organizację i małego odsetka organizacji, z którymi nie nawiązano skutecznego kontaktu, współczynnik realizacji próby wyniósł 90%. Dane nt. 10% niezbadanych ale istniejących podmiotów - poprzez odpowiednie doszacowania – uogólniono na populację w ramach poszczególnych warstw*”. (Nałęcz, 2008, s. 121).
- Badanie spółdzielni – próba losowa z uwzględnieniem warstw (podział odpowiadający podziałowi branżowemu stosowanemu przez Krajową Radę Spółdzielczą, dodano warstę spółdzielni socjalnych), dodatkowo w każdej z branż wyłoniono 10 największych spółdzielni, które zostały włączone do badania bez losowania. Próba liczyła 1 277 spółdzielni; ostatecznie otrzymano 524 wypełnione ankiety (41% próby; 5% wszystkich spółdzielni działających w 2005 r.)
- Badanie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych – badaniem objęto 9 z 10 działających w 2005 r. podmiotów, ankietę wypełniło 8 towarzystw, jedno odmówiło udziału w badaniu
- Badanie kas zapomogowo-pożyczkowych – próba losowa, badaniem objęto (w ramach badania SOF-1) 99 kas (operat wyniósł 112 jednostek)

- Badanie zakładów aktywności zawodowej – próba liczyła 40 ZAZ-ów (wszystkie funkcjonujące w ewidencji PFRON).

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Ogólnopolski

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy –

W badaniach stosowano różnorodne metody analizy ilościowej (w tym metody statystyczne), jakościowej i wtórnej analizy danych. W badaniu SOF-1 i SOF-4 wykorzystywano analizy porównawcze i dokonywano szeregu procedur „triangulacyjnych”, służących zwiększeniu trafności wyników (ekstrapolacje, doszacowania). Dodatkowo przeprowadzono konsultacje wyników z ekspertami z poszczególnych dziedzin badanego obszaru.

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Badanie miało bardzo szeroki zasięg, korzystano z wielu wskaźników, jak również wygenerowano wskaźniki dotyczące zasobów i funkcji badanych podmiotów, m.in. (dla badania SOF-1 i SOF-4) wskaźników obrazujących działalność statutową i gospodarczą badanych podmiotów, zatrudnienie, członkostwo, wolontariat, działalność z obszaru aktywizacji zawodowej i tworzenia nowych miejsc pracy, działalność z zakresu integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

3.2 Zakres i rodzaj danych możliwych do wygenerowania z baz danych, wskaźniki możliwe do uzyskania

Badanie miało charakter reprezentatywny i ogólnopolski, umożliwia zatem wygenerowanie danych dotyczących liczby, struktury, kondycji ekonomicznej i zakresu funkcjonowania większości podmiotów prowadzących swą działalność w obszarze trzeciego sektora i gospodarki społecznej w Polsce.

3.3 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Biorąc pod uwagę cel badania, zastosowane metody badawcze należy ocenić jak właściwe.

3.4 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Niezwykle trudno przedstawić w syntetycznej formie wyniki tak szeroko zakrojonych badań (były to pierwsze tego rodzaju kompleksowe badania w Polsce) zróżnicowanych grup podmiotów. Dlatego też ograniczę się w tym miejscu do scharakteryzowania najważniejszych wniosków (na dużym poziomie ogólności)¹⁰, przede wszystkich tych, które mogą stanowić przedmiot zainteresowania Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy (wnioski dotyczące wypełniania funkcji udzielania pomocy w uzyskaniu zatrudnienia oraz świadczenia usług na rzecz osób wykluczonych społecznie) – na podstawie podsumowania wyników badania przedstawionego przez S. Nałęcza (2008, s. 14-41).

- Udział sektora gospodarki społecznej w polskiej gospodarce narodowej został oszacowany na 4%, co jest wartością zbliżoną do tych uzyskiwanych przez nowe państwa członkowskie UE, natomiast zdecydowanie niższą niż udział gospodarki społecznej w „starych” państwach Unii. Największą część gospodarki społecznej tworzy subsektor spółdzielczy (3% gospodarki narodowej), następnie subsektor non-profit (1% gospodarki narodowej) – odwrotnie przedstawia się to w „starych” państwach UE, podobnie jak w Polsce jest w innych nowych państwach członkowskich; udział subsektora wzajemnościowego jest nikły. Wyniki badań wskazują, że udział sektora gospodarki społecznej w sektorze gospodarki narodowej maleje, jak zauważa S. Nałęcz, dzieje się tak przede wszystkim „ze względu na znaczną redukcję potencjału ekonomicznego subsektora spółdzielczego”.
- Pod względem zasobu członków (potencjału społecznego, zdecydowanie największe znaczenie ma subsektor non-profit (17 mln członków), następnie subsektor spółdzielczy (10 mln członków). Subsektor wzajemnościowy to jedynie ok. 0,7 mln członków.
- Wyniki badań wskazują, że jedynie 9% podmiotów gospodarki społecznej zaangażowanych było w realizację funkcji udzielania pomocy w uzyskaniu zatrudnienia (przystępując do realizacji badania spodziewano się większego odsetka podmiotów realizujących tę funkcję), największy odsetek wystąpił wśród towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 50% – deklarowano przede wszystkim działalność szkoleniową (przygotowanie do pracy agentów ubezpieczeniowych), następnie w subsektorze spółdzielczym – 21% i subsektorze non-profit – 7%.

¹⁰ Szczegółowe informacje na temat wyników badań poszczególnych grup podmiotów sektora non-profit i sektora gospodarki społecznej zawierają kolejne rozdziały publikacji pod redakcją S. Nałęcza, *Gospodarka społeczna. Wyniki Badań 2005-2007*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, 2008.

- Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów zaangażowanych w pomoc w uzyskaniu zatrudnienia sytuacja przedstawiała się następująco:
 - 4,7 tys. podmiotów w subsektorze non-profit świadczyło pomoc w uzyskaniu zatrudnienia dla ok. 1,3 mln osób;
 - 2 tys. spółdzielni świadczyło pomoc w uzyskaniu zatrudnienia dla ok. 137 tys. osób;
 - 5 towarzystw ubezpieczeń wzajemnych świadczyło pomoc w uzyskaniu zatrudnienia dla ok. 1 tys. osób.
- Jeśli chodzi realizację funkcji świadczenia usług na rzecz osób wykluczonych społecznie, to zaangażowanych w nią było ok. 8 tys. podmiotów gospodarki społecznej (11% podmiotów subsektora non-profit; 5% subsektora spółdzielczego, brak podmiotów z subsektora wzajemnościowego), które pomagały ok. 3,4 mln osób.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Badania stanowią bardzo bogate źródło informacji dotyczących działalności podmiotów sektora non-profit i sektora gospodarki społecznej (w tym nowych podmiotów: spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, warsztatów terapii zajęciowej) w obszarze wspomagania aktywizacji zawodowej i integracji społecznej grup defaworyzowanych na rynku pracy i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ich ogromną zaletą jest kompleksowość, reprezentatywność i ogólnopolski charakter.

4.2 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Nałęcz Sławomir (red.), *Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, 2008, dostępne na stronie: <http://www.tujestpraca.pl/index.php?dir=materiały>

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Książki i raporty opublikowane w wersji książkowej

Książka zbiorowa:

- Nałęcz Sławomir (red.), *Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, 2008

5.2 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Nałęcz Sławomir (red.), *Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007*, <http://www.tujestpraca.pl/index.php?dir=materiały>, dostęp: 14.09.2009

BADANIE NR 7. IDENTYFIKACJA PRZYCZYŃ NISKIEJ AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych

1.2 Cel lub cele badania

- zidentyfikowanie głównych barier aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w każdej z badanych grup respondentów;
- „określenie hierarchii kategorii barier w oparciu o uśrednione wskaźniki”;
- „określenie stopnia gotowości pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych”;
- „określenie stopnia zaangażowania władz gminnych w proces aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”. (Barczyński, Radecki, 2008, s. 70).

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Główna hipoteza badania zakładała, że przyczyną niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jest współwystępowanie i oddziaływanie 5 rodzajów barier: 1)barier w otoczeniu osób niepełnosprawnych; 2)barier występujących po stronie pracodawców; 3)barier występujących po stronie administracji gminnej; 4)barier występujących po stronie osób niepełnosprawnych; 5)barier występujących po stronie rodzin osób niepełnosprawnych. Postawiono też tezę, iż *„Największy wpływ na niską aktywność zawodową osób niepełnosprawnych mają bariery otoczenia, które przekładają się na bariery po stronie badanych podmiotów”* (Barczyński, Radecki, 2008, s. 69)

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Przedmiot badania mieścił się w obszarze: 2. Charakterystyka rynku pracy, w szczególności obejmując takie zagadnienia jak: 2.1. Strona popytowa: 2.1.6. inne – zatrudnianie osób niepełnosprawnych – przyczyny niechęci pracodawców; 2.2. Strona podażowa: 2.2.1.4. aktywność zawodowa i jej determinanty – dot. osób niepełnosprawnych, 2.2.1.5. adaptacyjność, mobilność – dot. osób niepełnosprawnych, 2.2.2. Sytuacja grup defaworyzowanych: osoby niepełnosprawne; 2.5. Nieaktywność zawodowa: 2.5.1. Przyczyny nieaktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym –dot. osób niepełnosprawnych.

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Analiza źródeł zastanych

Dane GUS NSP 2002 i badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL), wtórna analiza danych z wcześniejszych projektów badawczych dotyczących aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, m.in. KIG-R SPO RZL „Badanie znaczenia barier informacyjnych dla zwiększenia możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych” (2006/2007); „Postawy pracodawców wobec osób niepełnosprawnych jako aspekt otwarcia miasta na ich potrzeby” (Łódź, 2000)

2.1.2 Badania empiryczne - ilościowe

2.1.3 Techniki i narzędzia badawcze

Wywiad kwestionariuszowy – kwestionariusze różniły się w zależności od grupy respondentów.

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Próba badawcza liczyła 519 osób (dobór nielosowy, kwotowy, próba niereprezentatywna), a w jej skład wchodziło pięć kategorii respondentów: 1) przedstawiciele administracji gminnej (100 osób), 2) przedstawiciele organizacji pozarządowych (106 osób), 3) osoby niepełnosprawne (108 osób; dominowały osoby niepracujące – 78,7%; przeważały osoby młode – 42% respondentów było w wieku 18-34 lata; u 16,7% respondentów występowała niepełnosprawność złożona; 45,4% stanowiły osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności; 72,2% respondentów miało stałe orzeczenia o niepełnosprawności; większość pochodziła ze wsi i małych miast), 4) członkowie (przedstawiciele) rodzin osób niepełnosprawnych (103 osoby), 5) pracodawcy (102 osoby).

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Regionalny

W tym województwo mazowieckie – wybrane gminy

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Metody analizy danych zastanych; analiza ilościowa z graficznym przedstawieniem wyników.

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

- związek występowania barier otoczenia (m.in. bariery transportowe, brak ofert pracy dla niepełnosprawnych, występowanie konkurencji ze strony osób pełnosprawnych, niski poziom pośrednictwa pracy) ograniczających aktywność zawodową osób niepełnosprawnych ze współwystępowaniem pozostałych kategorii barier.

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowana metoda została wybrana właściwie w odniesieniu do celu badania.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Analiza danych zastanych wykazała występującą tendencję spadkową w zakresie współczynnika aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia w odniesieniu do osób niepełnosprawnych, a także potwierdziła tezę o niskiej skuteczności dotychczasowych metod aktywizacji zawodowej tej grupy. Badania empiryczne wykazały, że największe znaczenie mają bariery występujące w otoczeniu osób niepełnosprawnych (tym samym uzyskano potwierdzenie dla postawionej na wstępie tezy) – przede wszystkim bariery transportowe, brak ofert pracy dla osób niepełnosprawnych, konkurencja na rynku pracy ze strony osób pełnosprawnych. Biorąc pod uwagę bariery ze wszystkich pięciu kategorii, utworzono ranking 10 najważniejszych barier dla aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, który przedstawiał się następująco:

1. *„Konieczność przystosowania stanowisk pracy*
2. *Dodatkowe wymagania dotyczące przygotowania obiektów*
3. *Wpływ barier transportowych*
4. *Wpływ braku ofert pracy dla osób niepełnosprawnych*
5. *Obawa o stan zdrowia niepełnosprawnego członka rodziny*
6. *Wpływ konkurencji osób pełnosprawnych*
7. *Obawa utraty renty*

8. *Problemy z przemieszczaniem się*

9. *Obawa przed utratą renty przez niepełnosprawnego członka rodziny*

10. *Stan zdrowia (rodzaj niepełnosprawności)*” (Barczyński, Radecki, 2008, s. 144)

Należy też podkreślić, że niepracujący niepełnosprawni za główną przyczynę dezaktywizacji na rynku pracy uznawali swój stan zdrowia będący konsekwencją niepełnosprawności. Badania wykazały, że pracodawcy nie wykazują zainteresowania zatrudnianiem osób niepełnosprawnych, a do przyczyn tego stanu rzeczy można zaliczyć: niedostosowanie zakładów pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych i wysokie koszty przystosowania stanowisk pracy, a także obawę przed innymi „problemami” związanymi z zatrudnieniem osoby niepełnosprawnej: „kontrolę, sprawozdawczość, zmiany organizacyjne”. Autorzy raportu z badań stwierdzają, iż „bariery po stronie pracodawców są prawdopodobnie decydujące, ale bezpośrednio wynikają z warunków otoczenia, a niekiedy wtórnie bariery otoczenia kreują (brak ofert pracy)” (Barczyński, Radecki, 2008, s. 143). Za szczególnie istotny można także uznać wniosek o braku zainteresowania administracji gminnej pomocą osobom niepełnosprawnym w aktywizacji zawodowej, a zarazem braku funduszy przeznaczonych na ten cel. Autorzy raportu stawiają również tezę o prawdopodobnie dużo mniejszym (w praktyce) niż deklarowane wsparciu udzielanym osobom niepełnosprawnym przez członków ich rodzin w odniesieniu do działań aktywizujących na rynku pracy. Ważna może być też konstatacja o niskim znaczeniu dla aktywizacji barier związanych z uprzedzeniami wobec osób niepełnosprawnych. Podkreślić należy, że autorzy raportu badawczego w podsumowaniu formułują kilka rekomendacji:

- Zintensyfikowanie i rozszerzenie działań z zakresu rehabilitacji społecznej;
- System aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych powinien oddziaływać kompleksowo – uwzględniając różnorodność występujących barier (np. bariery otoczenia, bariery związane z postawami osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin);
- Uproszczenie i stabilizacja rozwiązań prawnych w zakresie zatrudniania i warunków pracy osób niepełnosprawnych (chodzi tu przede wszystkim o kwestie wsparcia finansowego w przypadku zatrudniania osób niepełnosprawnych);
- Likwidacja w pierwszej kolejności następujących barier: 1)barier otoczenia – transportowych; związanych ze skomplikowanymi i niestabilnymi rozwiązaniami prawnymi w zakresie wsparcia finansowego aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; 2)barier związanych z brakiem poczucia bezpieczeństwa rentowego u osób niepełnosprawnych; 3)barier związanych z postawami pracodawców poprzez

wprowadzenie dodatkowego systemu wsparcia dla pracodawców zatrudniających, bądź chcących zatrudnić osoby niepełnosprawne; 4)barier związanych z niską aktywnością administracji gminnej na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych poprzez przeniesienie z poziomu powiatu na poziom gminy części zadań w tym zakresie (wraz ze środkami finansowymi).

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Biorąc pod uwagę założone cele badania, nie stwierdzono występowania luk badawczych. Niemniej, wydaje się, że byłoby właściwe uwzględnienie w badaniach także oceny działalności publicznych służb zatrudnienia w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, co pozwoliłoby na zidentyfikowanie ewentualnych barier aktywizacji zawodowej leżących po stronie tych instytucji.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Barczyński Andrzej, Radecki Piotr, *Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Raport z badań*, Warszawa: 2008, dostępne na stronie: http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Identyfikacja_przyczyn_niskiej_aktywnosci_zawodowej_ON_raport_z_badan.pdf

4.2 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

W świetle wyników badań za szczególnie ważne należy uznać podjęcie analiz dotyczących:

- potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie poradnictwa i pośrednictwa zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem;
- zakresu i jakości oferty publicznych służb zatrudnienia skierowanej do osób niepełnosprawnych w środowiskach lokalnych (zob. też rekomendacje z badania „Identyfikacja barier w dostępie osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy”;

- współpracy instytucji poszczególnych szczebli samorządu lokalnego w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych (w szczególności na poziomie gminy i powiatu).

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

Barczyński Andrzej, Radecki Piotr, *Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Raport z badań,*

http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Identyfikacja_przyczyn_niskiej_aktywnosci_zawodowej_ON_raport_z_badan.pdf

BADANIE NR 8. POTRZEBY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ZAKRESIE AKTYWIZACJI ZAWODOWEJ

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej

1.2 Cel lub cele badania

Autorzy badań następująco określili cele badawcze:

- *„określenie stopnia zainteresowania problematyką spółdzielczości socjalnej wśród osób potencjalnie zainteresowanych”;*
- *„określenie znaczenia pracy dla osób niepełnosprawnych oraz głównych wartości z pracą związanych”;*
- *„określenie potrzeb szkoleniowych i informacyjnych osób niepełnosprawnych”;*
- *„określenie znaczenia wpływu rodziny w procesie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”;*
- *„określenie udziału osób zainteresowanych aktywizacją zawodową w gronie niepracujących respondentów”;*
- *„określenie profilu pracy poszukiwanej przez osoby niepełnosprawne”* (Radecki, 2007, s. 44)

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Sformułowano cztery główne hipotezy/założenia badawcze:

- Telepraca jest skutecznym narzędziem aktywizacji zawodowej tylko w odniesieniu do części osób niepełnosprawnych;
- W działaniach aktywizujących osoby niepełnosprawne powinny uczestniczyć także ich rodziny, ze względu na swoje szczególne znaczenie dla przebiegu tych procesów;
- *„Praca ma szczególne znaczenie dla poziomu samopoczucia i zdrowia psychicznego osób niepełnosprawnych”*
- Zasadnicze znaczenie w procesie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych ma ich wiedza w zakresie unormowań prawnych dotyczących zatrudnienia i pracy osób niepełnosprawnych (Radecki, 2007, 44-45).

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Przedmiot badania mieścił się w obszarze: 2. Charakterystyka rynku pracy, w szczególności obejmując takie zagadnienia jak: 2.2. Strona podaźowa: 2.2.1.4. aktywność zawodowa i jej determinanty – dot. osób niepełnosprawnych, 2.2.1.5. adaptacyjność, mobilność – dot. osób niepełnosprawnych, 2.2.2. Sytuacja grup defaworyzowanych: osoby niepełnosprawne; 2.5. Nieaktywność zawodowa: 2.5.1. Przyczyny nieaktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym –dot. osób niepełnosprawnych.

1.4.2 Uzupelniający(e) temat(y) badania

W części, temat badania dotyczył także problematyki obszaru 6. „Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy” w odniesieniu do zagadnień spółdzielczości socjalnej (6.2. Spółdzielnie socjalne).

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne – ilościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze

Wywiad kwestionariuszowy; w badaniu wykorzystano także narzędzie do oceny występowania i skali depresji – Inwentarz Depresji Becka (Beck Depression Inventory)

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Próba badawcza została dobrana spośród osób niepełnosprawnych (bez osób o niepełnosprawności złożonej) zamieszkałych w czterech okręgach badawczych – mazowieckim, zielonogórskim, częstochowskim i katowickim i liczyła 343 osoby (z każdego okręgu co najmniej 80 osób). Dobór próby był nielosowy, kwotowy z uwzględnieniem takich kryteriów jak:

- pracujący i niepracujący (aktywni i bierni zawodowo) – w założeniu po ok. 160 osób w każdej grupie;
- stopień i rodzaj niepełnosprawności
- wiek (badani byli respondenci w wieku 18 lat i więcej) i aktywność zawodowa

Ostatecznie, w badaniu wzięło udział 178 osób pracujących i 165 niezatrudnionych; wśród respondentów większość stanowiły kobiety (59,8%). Wśród badanych przeważali starsi respondenci, chociaż udziały w poszczególnych grupach wiekowych były mniej więcej wyrównane. 40% respondentów stanowili niepełnosprawni w stopniu lekkim, 36% w stopniu umiarkowanym i 24% w stopniu znacznym.

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Regionalny

W tym województwo mazowieckie. Cztery okręgi badawcze: mazowiecki, zielonogórski, częstochowski, katowicki.

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Metody statystyczne

Analiza ilościowa (statystyczna) z graficznym przedstawieniem wyników, zależność statystyczna wybranych zmiennych (korelacja)

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

wskaźniki empiryczne:

- związek pomiędzy wykonywaniem przez niepełnosprawnych pracy zawodowej a wyższym poziomem zdrowia psychicznego i deklarowaniem lepszego samopoczucia
- związek pomiędzy wsparciem udzielanym przez członków rodziny osoby niepełnosprawnej a podejmowaniem zatrudnienia przez osobę niepełnosprawną

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowana metoda została wybrana właściwie w odniesieniu do celu badania

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Przeprowadzone badania pozwoliły na osiągnięcie założonych celów badawczych i potwierdziły postawione na wstępie hipotezy. W badaniach stwierdzono, że praca zawodowa ma bardzo duże znaczenie dla osób niepełnosprawnych i przyczynia się do wyższego poziomu zdrowia psychicznego i lepszego samopoczucia. Głównymi motywami jej podejmowania były kwestie finansowe, niemniej ważne okazały się także potrzeby społeczne (kontaktu z innymi ludźmi, bycia potrzebnym) i potrzeba samorealizacji. Idee spółdzielczości socjalnej są tylko w małym stopniu rozpoznawane przez respondentów; co czwarty niepracujący badany wyraził zainteresowanie tą formą aktywizacji. Badane osoby niepełnosprawne wykazywały niezaspokojenie potrzeb edukacyjnych i szkoleniowych, a ich udział w edukacji ustawicznej był bardzo niski. Respondenci, jakkolwiek bardzo zainteresowani wiedzą na temat prawnych możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych i warunków ich pracy, wykazywali słabą znajomość tej problematyki. Bardzo duże znaczenie dla podejmowania bądź braku aktywności na rynku pracy ma postawa rodzin osób niepełnosprawnych – 70% pracujących respondentów wykazywało wsparcie ze strony rodziny, natomiast 70% niepracujących deklaroowało brak wsparcia. Szczególne znaczenie ma fakt, że jedynie 40% niepracujących respondentów zostało uznanych za rokujących nadzieję na skuteczną aktywizację na rynku pracy.

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Biorąc pod uwagę założone cele badania, jako lukę badawczą można określić nieuwzględnienie w badaniu zagadnienia potrzeb edukacyjnych osób niepełnosprawnych w odniesieniu do konkretnych kierunków edukacji ustawicznej, w tym przekwalifikowania.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Radecki Piotr, *Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej w świetle wyników badań* [w:] *Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej. Materiały konferencyjne*, s. 44-89, Warszawa: Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna, 30 maja 2007,

http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Potrzeby_osob_niepe_losprawnych_w_zakresie_aktywizacji_zawodowej.pdf

4.2 Rekomendacje metod badawczych i narzędzi

Należałoby rozważyć wykorzystanie Inwentarza Depresji Becka do badań innych grup defaworyzowanych na rynku pracy, co mogłoby pozwolić na dokładniejsze poznanie możliwych skutków niedobrowolnego pozostawania poza rynkiem pracy dla zdrowia psychicznego, a także lepsze określenie przyczyn braku aktywności w poszukiwaniu zatrudnienia u części osób należących do takich grup.

4.3 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz:

- Edukacja ustawiczna, w tym przekwalifikowanie osób niepełnosprawnych – kierunki edukacji ustawicznej, metody dydaktyczne – ocena dotychczasowej sytuacji, diagnoza potrzeb osób niepełnosprawnych;
- Możliwości w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych w środowiskach lokalnych, w tym aktywizacji poprzez prowadzenie własnej działalności gospodarczej.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały konferencyjne

Materiały online:

- Radecki Piotr, *Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej w świetle wyników badań* [w:] *Potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie aktywizacji zawodowej. Materiały konferencyjne*, s. 44-89, Warszawa: Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna, 30 maja 2007,

http://www.pfron.org.pl/ftp/dokumenty/EQUAL/Kluczowa_rola_gminy/Potrzeby_osob_niepe_losprawnych_w_zakresie_aktywizacji_zawodowej.pdf, dostęp 14.09. 2009

BADANIE NR 9. SPOŁECZNY KONTEKST ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W POLSCE

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce

1.2 Cel lub cele badania

Za główny cel badania można uznać zdiagnozowanie wiedzy i postaw Polaków w odniesieniu do ekonomii społecznej.

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Pytania badawcze:

- W jaki sposób Polacy rozumieją ekonomię społeczną? Czy orientują się w znaczeniu takich pojęć jak: spółdzielnia socjalna, organizacja pozarządowa, trzeci sektor, społeczna odpowiedzialność biznesu, przedsiębiorstwo społeczne, ekonomia społeczna?
- Czy i na ile społeczeństwo polskie jest „*podatne na inicjatywy ekonomii społecznej*”?
- W jaki sposób Polacy oceniają działalność organizacji pozarządowych?
- Jakie są postawy Polaków wobec problemów różnych grup społecznych?
- Jakie grupy doświadczające trudności na rynku pracy powinny liczyć na pomoc państwa?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Główny temat badania dotyczy społecznego kontekstu rozwoju gospodarki społecznej w Polsce i mieści się w obszarze 6. 6. „Aktywność publicznych (poza PSZ) i niepublicznych instytucji rynku pracy, w tym organizacji pozarządowych, na rzecz wspierania osób i grup słabych i wykluczonych z rynku pracy”: 6.2. Spółdzielnie socjalne, 6.3. Organizacje pozarządowe.

1.4.2 Uzupełniający(e) temat(y) badania

Do uzupełniających tematów badania można zaliczyć sytuację osób defaworyzowanych na rynku pracy, co mieści się w obszarze 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2. Strona podażowa: 2.2.2. Sytuacja grup defaworyzowanych.

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne - ilościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze – technika sondażu

Przeprowadzono trzy sondaże, w których oprócz stałego zestawu pytań pojawiały się także pytania specyficzne dla danego sondażu.

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Próby miały charakter reprezentatywny dla populacji dorosłych Polaków i każdorazowo (w trzech badaniach: z 2005, 2006 i 2007 r.) obejmowały 1 000 osób.

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Ogólnopolski

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Metody analiz ilościowych z graficznym przedstawieniem wyników. Zastosowano także metodę porównawczą w odniesieniu do wyników trzech badań przeprowadzonych w latach 2005, 2006, 2007.

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Wskaźniki empiryczne:

- Związek pomiędzy gotowością jednostki do podejmowania współpracy i działań wspólnotowych oraz działalnością społeczną (wolontariat, filantropia, członkostwo w organizacjach pozarządowych) a postawami sprzyjającymi rozwojowi ekonomii społecznej.

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Biorąc pod uwagę cel badania, zastosowaną metodę należy ocenić jako właściwą.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Ze względu na bardzo szeroki zakres badań, nie jest możliwe przedstawienie w tym miejscu, nawet na bardzo dużym poziomie ogólności, wszystkich wyników badań. Dlatego też skoncentruję na się obszarze, który dotyczył bezpośrednio problematyki rynku pracy. Szczegółowe wyniki badania zostały przedstawione w zbiorczym raporcie z badań (Baczko Agnieszka, Ogrodzka Agnieszka, *Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w latach 2005-2007. Raport z badań*)

- Zdaniem badanych (pytania dotyczące tego obszaru zadano tylko w sondażu przeprowadzonym w 2005 r.), do grup wymagających szczególnego wsparcia na rynku pracy należy zaliczyć przede wszystkim:
 - Osoby długotrwale bezrobotne (60,6% respondentów);
 - Osoby niepełnosprawne (56,5% respondentów);
 - Młodzież opuszczająca domy dziecka (54,5% respondentów);
 - Młodzież wchodząca na rynek pracy (53,1% respondentów)
 - Poszukujących pracy w wieku powyżej 50 lat (40,2% respondentów)
 - Osoby bezdomne (39,2% respondentów)
 - Osoby, które chcą łączyć opiekę nad dziećmi z pracą (39% respondentów).

Wymieniane były także, jednak już znacznie rzadziej: osoby chore psychicznie (11,1% respondentów), więźniów (10,5% respondentów), imigrantów/uchodźców (6% respondentów). Ponad 11% badanych było zdania, że wszystkie wymienione grupy powinny uzyskać wsparcie (najwięcej takich osób zanotowano w Warszawie – 22% i w miastach powyżej 200 tys. mieszkańców).

- Wypowiadając się na temat tego, jakie formy wsparcia na rynku pracy powinny być oferowane osobom w szczególnej sytuacji, respondenci przede wszystkim zwracali uwagę na:
 - Obowiązek państwa zapewnienia takim osobom pracy (56% respondentów);
 - Konieczność zachęcania przez państwo przedsiębiorców do zatrudniania takich osób poprzez obniżanie kosztów zatrudnienia (10,5% respondentów);
 - Konieczność zapewnienia takim osobom szkoleń w zakresie umiejętności potrzebnych na rynku pracy (41,2% respondentów);
 - Konieczność zapewnienia takim osobom pomocy w samozatrudnieniu (39,9% respondentów);

- Konieczność wspierania firm nastawionych na zatrudnianie takich osób i przystosowanych do ich potrzeb (33,6% respondentów);
 - Konieczność wspierania działalności organizacji wyspecjalizowanych w pomocy takim osobom (26,9% respondentów);
 - Konieczność przyznania takim osobom większych zasiłków (24,2% respondentów);
 - Konieczność przyznania takim osobom dożywotniej renty, z której te osoby mogłyby się utrzymać (17,8% respondentów).
- W badaniach (2005, 2006) zanotowano także bardzo wysokie poparcie (ponad 90%) dla działań mających na celu wspieranie przez państwo przedsiębiorstw społecznych.
 - Ogromna większość badanych (92%) była zdania, że państwo powinno zapewnić pracę każdemu, kto tego chce pracować, a ponad połowa (64%) uważała, że rząd powinien przeznaczać więcej środków na pomoc biednym, nawet jeśli oznaczałoby to konieczność podwyższenia podatków. Niemniej, badania wykazały także, że zdaniem części respondentów (18,5%) „Ludzie bezrobotni mogą winić tylko samych siebie za to, że nie mają pracy” , a „Osoby niepracujące nie powinny żyć na koszt innych podatników” (40,4%).

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Przydatne mogą okazać się przede wszystkim te dane, które ukazują stosunek respondentów do zasadności i rodzajów pomocy osobom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Zaletą badania jest niewątpliwie jego reprezentacyjny i ogólnopolski charakter.

4.2 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Baczko Agnieszka, Ogrodzka Agnieszka, *Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w latach 2005-2007. Raport z badań*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa, 2008,
http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/biblioteka_eS_pliki/Raporty_teksty_opracowania/raport_kontekst_spoecznyKLON.pdf, dostęp: 14.09.2009

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Baczek Agnieszka, Ogrodzka Agnieszka, *Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w latach 2005-2007. Raport z badań*,
http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/biblioteka_eS_pliki/Raporty_teksty_opracowania/raport_kontekst_spoecznyKLON.pdf, dostęp:
14.09.2009

BADANIE NR 10. PRZEDSIĘBIORCY Z ZIEMI GARWOLIŃSKIEJ, RADOMSKIEJ I PUŁTUSKIEJ O ELASTYCZNYCH FORMACH ZATRUDNIENIA

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Przedsiębiorcy ziemi garwolińskiej, radomskiej i pułtuskiej o elastycznych formach zatrudnienia

1.2 Cel lub cele badania

Głównym celem badania było pozyskanie informacji na temat wiedzy, stosowania i gotowości do stosowania elastycznych form zatrudnienia wśród prywatnych pracodawców ziemi garwolińskiej, radomskiej i pułtuskiej (Garwolin, Radom, Pułtusk). Badanie miało charakter praktyczny – przeprowadzono je w ramach Działania 1 IW EQUAL, a jego wyniki miały posłużyć lepszemu przygotowaniu do realizacji projektu w Działaniu 2, w tym gotowości pracodawców do udziału w projekcie „ElaStan” (w projekcie zakładano m.in. nieodpłatne szkolenia dotyczące problematyki elastycznych form zatrudnienia i program wdrażania w firmach niekonwencjonalnych forma zatrudnienia).

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Postawiono następujące pytania badawcze (nie zostały one bezpośrednio wymienione :

- Jaki jest poziom wiedzy na temat elastycznych form zatrudnienia wśród pracodawców Garwolina, Radomia i Pułtuska?
- Czy i jakie elastyczne formy zatrudnienia stosują pracodawcy Grawolina, Radomia i Pułtuska?
- Jaka jest gotowość do stosowania elastycznych form zatrudnienia wśród pracodawców Garwolina, Radomia i Pułtuska?
- Czy pracodawcy Garwolina, Radomia i Pułtuska są zainteresowani uczestnictwem w projekcie „ElaStan”?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Przedmiot badania mieścił się w obszarze 2. Charakterystyka rynku pracy, w tym 2.4. Zatrudnienie: 2.4.8. Zatrudnienie w elastycznych formach. Głównym tematem badania były postawy pracodawców wobec elastycznych form zatrudnienia – znajomość elastycznych form

zatrudnienia, stosowanie elastycznych form zatrudnienia, gotowość do stosowania elastycznych form zatrudnienia.

1.4.2 Uzupelniający(e) temat(y) badania

W badaniu pojawiają się także zagadnienia z obszaru 2.1. Strona popytowa: 2.1.5. Zapotrzebowanie na pracowników na lokalnych / subregionalnych rynkach pracy

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne - ilościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze – badanie zostało przeprowadzone techniką ankiety. Ankieta była rozprowadzana przez zrzeczenia pracodawców.

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Próba była niereprezentatywna i liczyła 90 osób:

- 21 osób z „ziemi garwolińskiej”
- 36 osób z „ziemi radomskiej”
- 33 osoby z „ziemi pułtuskiej”

Wśród badanych 76% stanowili mężczyźni; połowa badanych miała wykształcenie wyższe. Charakteryzując respondentów, należy zauważyć, że 40% z nich należało do organizacji pracodawców, 20% nigdy nie uczestniczyło w kursach zarządzania lub podobnych, a blisko 60% zdarzało się korzystać z firm doradczych i konsultacyjnych.

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 **Województwo mazowieckie** – w raporcie badawczym jako teren badań podano „ziemię garwolińską”, „ziemię radomską” i „ziemię pułtuską”. Nie zostało jasno określone, gdzie dokładnie przeprowadzono badania, z informacji zamieszczonych w tabelach, można się domyślać, że były to: Garwolin, Radom i Pułtusk.

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 **Inne metody analizy** - mała próba uniemożliwiała stosowanie bardziej zaawansowanych metod analizy ilościowej. Dominuje tabelaryczne (ilościowe) przedstawienie danych. Do analizy odpowiedzi na poszczególne pytania problemowe wykorzystano takie zmienne jak: płeć, wiek, poziom wykształcenia, uczestnictwo w kursach zarządzania bądź podobnych związanych z prowadzeniem firmy, korzystanie z usług firm doradczych i konsultacyjnych, branża w jakiej działali pracodawcy, liczba zatrudnionych w firmie, miejscowość (Garwolin, Radom, Pułtusk)

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Biorąc pod uwagę fakt, że badanie miało pełnić „rolę służebną” wobec celów realizowanego projektu „ElaStan” można uznać, że spełniło ono swoje zadanie, a zastosowana metoda ankietowa była właściwa.

3.2 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

- Większość badanych (72,2%) deklarowała, że słyszała o elastycznych formach zatrudnienia (wyniki były bardzo zbliżone we wszystkich trzech „okręgach badawczych”).
- Nieco ponad jedna trzecia badanych potrafiła wymienić konkretne formy elastycznego zatrudnienia (najwięcej w Radomiu – 50%, następnie w Pułtuskach – 30,3%, najmniej w Garwolinie – 19%). Najczęściej wskazywano na umowy zlecenia/o dzieło (17,8%), następnie outsorsing/firmy usługowe, samozatrudnienie (14,4%), niepełny etat/pół

etatu/część etatu (11,1%), leasing pracowniczy, wynajem pracownika/umowa o zastępstwo (8,9%), telepraca/usługi przez internet (7,8%).

- Ponad dwie trzecie badanych deklaroowało stosowanie elastycznych form zatrudnienia we własnych firmach. Najczęściej wymieniano takie jak: umowy zlecenia/o dzieło (47,8%), niepełny etat (37,8%), stałe korzystanie z usług wyspecjalizowanej firmy (27,8%), umowa z osobą prowadzącą własną działalność gospodarczą, która pracuje tylko dla danej firmy (14,4%), telepraca (7,8%), zatrudnianie pracowników pracujących głównie poza przedsiębiorstwem (5,6%), zlecenie pracownikom pracy do domu (3,3%). 70% respondentów deklaroowało także, iż wie o stosowaniu elastycznych form zatrudnienia w innych firmach w ich miejscowości.
- Aż 43,3% badanych przyznało się do zatrudniania pracowników „na czarno” (wyniki były zbliżone we wszystkich miejscowościach).
- Większość respondentów nie współpracowało z innymi pracodawcami („zaprzyjaźnionymi firmami o podobnym profilu”) przy zatrudnianiu pracowników, ale ponad 90% deklaroowało chęć takiej współpracy, jeśli miałyby ona okazać się korzystna dla ich firmy.
- Ponad połowa pracodawców deklaroowała występujące w ich firmach braki kadrowe, najczęściej są to „zawody doradcze i analityczne, wspomagające zarządzanie: kosztorysy, kalkulacja, księgowość, doradztwo finansowe, prawne, logistyka, znawca branży, projektowanie, poszerzenie oferty o nowe pomysły, współpraca z zagranicą” (21,1%).
- Blisko połowa respondentów przyznała, że w ich firmach są takie zadanie, których się nie wykonuje ponieważ są za małe na cały etat, a problemem jest zatrudnienie pracownika w innej formie; najczęściej wskazywano na „zawody związane pośrednio ze sprzedażą, marketing, reklama, promocja, poznanie rynku, infolinia” (12,2%).
- Ponad 70% respondentów (najmniej w Pułtusk – jedynie 60,6% badanych) uznało, że odczuwa potrzebę zatrudnienia fachowca w jakiejś dziedzinie, ale nie ma potrzeby lub też nie stać ich na pełny etat, a ponad 80% stwierdziło, że w podobnej sytuacji są też innych pracodawcy.
- Zdecydowana większość badanych (87,8%) chętnie skorzystałaby z usług wyspecjalizowanej firmy proponującej usługi swego pracownika taniej niż wyniósłby etat dla takiej osoby, a tylko niewielu mniej respondentów (76,7%) przystałoby na propozycję wspólnego z innym pracodawcą zatrudnienia pracownika.

- Dwie trzecie badanych pracodawców zadeklarowało otwartość na „*nietypowe rozwiązania biznesowe*”. Autor raportu badawczego podkreśla jednak, że możliwy jest błąd pomiaru: „*Nawet bowiem respondent o konserwatywnym nastawieniu, może tworzyć sobie swój pozytywny obraz jako człowieka zaradnego, a do definicji owego należy elastyczność postępowania.*” (Drozdek, 2005, s. 14).
- Stwierdzono związek pomiędzy młodszym wiekiem, wyższym poziomem wykształcenia i częstym uczestnictwem w kursach zarządzania a wyższym poziomem otwartości pracodawców na elastyczne formy zatrudnienia.

3.3 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Zastosowane narzędzie badawcze – ankieta, ograniczało możliwości rozwinięcia wielu z poruszanych zagadnień. Dlatego też informacje uzyskane w trakcie badania charakteryzują się dużym poziomem ogólności.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Drozdek Michał, *Przedsiębiorcy ziemi garwolińskiej, radomskiej i pułtuskiej o elastycznych formach zatrudnienia. Raport z badań ankietowych*, Warszawa, Sulejówek, 2005, http://www.eslastan.pl/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=348&Itemid=40

4.2 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

Opisywane w tym miejscu badanie można traktować jako przyczynkowe (przeprowadzone zostało na bardzo małej próbie) niemniej podejmuje ono temat niezwykle istotny z punktu widzenia polityki rynku pracy. Dlatego też wskazane byłoby przeprowadzenie badań na ten sam temat – postawy pracodawców wobec elastycznych form zatrudnienia – we wszystkich powiatach województwa mazowieckiego.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Drozdek Michał, *Przedsiębiorcy ziemi garwolińskiej, radomskiej i pultuskiej o elastycznych formach zatrudnienia. Raport z badań ankietowych*, http://www.eslastan.pl/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid-348&Itemid=40, dostęp: 14.09.2009

BADANIE NR 11. PRACA ZAWODOWA I PRZEMOC Z PERSPEKTYWY HISTORII ŻYCIA KOBIET I PERSPEKTYWY DNIA CODZIENNEGO

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Praca zawodowa i przemoc z perspektywy historii życia kobiet i perspektywy dnia codziennego.

1.2 Cel lub cele badania

- Określenie w jaki sposób doświadczanie przemocy ze strony męża/partnera wpływa na funkcjonowanie kobiet na rynku pracy
- Zdefiniowanie specyficznych barier na jakie napotykają na rynku pracy kobiety doświadczające przemocy ze strony męża/partnera
- Wskazanie problemów z jakimi spotykają się kobiety w kontaktach z instytucjami, które mogą/ powinny kobietę wspierać w tym instytucje rynku pracy i pracodawcy

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Hipotezy badawcze:

- Istnieje związek pomiędzy przemocą wobec kobiet w rodzinie a ich pozycją na rynku pracy
- Brak niezależności ekonomicznej jest czynnikiem przemocy w rodzinie
- Pozostawanie w związku, w którym kobieta doznaje przemocy utrudnia jej znalezienie i utrzymanie zatrudnienia

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Problematyka badania mieści się w obszarze tematycznym 2. Charakterystyka rynku pracy, a główne wątki badań dotyczą takich zagadnień szczegółowych jak: sytuacja grup defaworyzowanych (2.2.2.), podejmowanie pracy: sposoby poszukiwania i znajdowania pracy (2.4.1), społeczny kontekst bezrobocia (2.3.4), bariery podjęcia pracy (2.3.6).

Badania koncentrowały się na ukazaniu uwarunkowań i rodzaju przemocy doświadczanej przez respondentki od swoich partnerów życiowych, odnosząc się ze szczególną uwagą do związku przemocy z sytuacją zawodową kobiet w takich kontekstach jak:

- Nieaktywność zawodowa kobiet doświadczających przemocy; uwarunkowania i skutki braku samodzielności ekonomicznej kobiet doświadczających przemocy
- Przebieg aktywności zawodowej kobiet doświadczających przemocy; destrukcyjny wpływ przemocy na pozycje zawodową i pozostanie w zatrudnieniu
- Specyfika sytuacji kobiet, które uwolniły się od zagrażających ich życiu i zdrowiu związków ; wskazanie czynników utrudniających znalezienie pracy leżących po stronie kobiet (kapitał ludzki) jak też po stronie instytucji rynku pracy i pracodawców.

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Analiza źródeł zastanych

Wyniki badań sondażowych CBOS-u w lat: 1993,1996, 2002, 2003, 2005 dotyczących przemocy domowej

2.1.2 Badania empiryczne - jakościowe

2.1.3 Techniki i narzędzia badawcze

Pogłębiony wywiad swobodny, zogniskowany wywiad grupowy

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

- Dobór próby : celowy, badania niereprezentatywne
- Respondenci: Kobiety, które wzięły udział w badaniu rekrutowały się spośród klientek Centrum Praw Kobiet, a także spośród klientek organizacji partnerskich biorących udział w projekcie. To kobiety, które związek ze sprawcą przemocy miały już w zasadzie za sobą – były w trakcie sprawy rozwodowej lub po niej, w trakcie sprawy karnej lub o eksmisję, wiele z nich znajdowali się w schronisku, gdzie powoli odbudowywały swoje życie. W wywiadach mogły się odnieść nie tylko do okresu, w którym funkcjonowały w związkach z przemocą, ale również wypowiedzieć się na

temat wychodzenia z tych związków i problemów z tym związanych. Wywiady pogłębione zostały przeprowadzone w 2005 r. z 29 kobietami zamieszkałymi w Łodzi (14) i w Warszawie (15). Zogniskowany wywiad grupowy przeprowadzono w 2006 r. z 11 uczestniczkami obozu w Łazach, pochodzących także z Warszawy (6) i z Łodzi (5). Ponadto przeprowadzono 7 wywiadów pogłębionych z kobietami skazanymi za zabójstwo męża/partnera i odsiadującymi wyroki pozbawienia wolności.

2.2.2 Teren bada

2.2.2.1 Regionalny

Województwo mazowieckie i łódzkie.

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Metoda analiz jakościowych uzupełnionych egzemplifikacją zebranych danych.

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Badania ukazują liczne zależności pomiędzy zjawiskiem doświadczania przemocy domowej a wielostronnymi aspektami sytuacji życiowej kobiet. Z uwagi na przedmiot zainteresowań niniejszego projektu, ograniczę się do wskazania wskaźników odnoszących się do sytuacji zawodowej badanych respondentek.

Wskaźniki empiryczne:

- Związek pomiędzy doświadczaniem przemocy a brakiem zatrudnienia
- Związek pomiędzy doświadczaniem przemocy a niskim statusem zawodowym kobiet i utratą zatrudnienia
- Związek pomiędzy doświadczaniem przemocy a rezygnacją z zatrudnienia (nachodzenie i awantury partnera w miejscu pracy) bądź rezygnacją z kariery zawodowej (nie wykorzystywanie swoich możliwości, aby nie mieć lepszej pozycji od partnera-agresora)
- Związek pomiędzy doświadczaniem przemocy a obecnymi – po zerwaniu toksycznego związku – barierami w integracji/reintegracji z rynkiem pracy
- Związek pomiędzy doświadczaniem przemocy domowej a izolacją społeczną, trudnościami w nawiązaniu kontaktów z instytucjami publicznymi

- Związek pomiędzy samotnym wychowywaniem dzieci a możliwością znalezienia pracy
- Związek pomiędzy stanem zdrowia a trudnościami ze znalezieniem pracy
- Związek pomiędzy niskim poziomem wykształcenia i kwalifikacji zawodowych a trudnościami ze znalezieniem pracy

Wskaźniki inferencyjne:

- Niewiara badanych w możliwości szkoleń i kursów umożliwiających podniesienie kwalifikacji może wskazywać na niewłaściwe metody postępowania urzędów pracy z tą grupą beneficjentów
- Niewiara badanych kobiet w możliwości przyjęcia do pracy wobec posiadania dzieci może wskazywać na stosowanie przez pracodawców praktyk dyskryminacyjnych wobec kobiet posiadających dzieci w procesie rekrutacji do pracy

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowana metoda badań jest prawidłowa. Pozwala na pogłębioną analizę problemu, umożliwia nie tylko poznanie opinii i poglądów, ale także wniknąć w emocje badanych kobiet. Ukazuje związki przyczynowe pomiędzy występowaniem przemocy a sytuacją ekonomiczną i społeczną kobiet, ich cechami osobowości, przedstawia różnorodność sytuacji, w jakiej znajdują się kobiety doświadczające przemocy domowej oraz czynniki indywidualne, środowiskowe i instytucjonalne warunkujące zerwanie toksycznych związków z partnerami stosującymi przemoc a także skalę trudności, rodzaje barier utrudniających odbudowanie własnych podstaw egzystencji, w tym aktywności zawodowej i integracji z rynkiem pracy.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Wyniki badań ukazują złożoność sytuacji życiowej, w jakiej znajdują się kobiety, które opuściły partnerów stosujących przemoc. Znakomita większość kobiet nie posiada własnego mieszkania oraz środków utrzymania. Na ogół posiadają dzieci wymagające opieki, co utrudnia im poszukiwanie pracy. Część z nich nie pracowała wcześniej, bądź przestała pracować z powodu złego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego, będącego następstwem doznawanej przemocy. Charakteryzuje je niski poziom kwalifikacji, bądź posiadanie wykształcenia i zawodu nieadekwatnego do aktualnej podaży na rynku pracy. Wieloletnia izolacja i niska samoocena rodzi poczucie bezradności w kontaktach z instytucjami publicznymi, w tym instytucjami rynku pracy oraz nieumiejętność poszukiwania pracy.

Urzędy pracy nie oferują specjalistycznych programów aktywizacji zawodowej dla tej kategorii klientów, które obejmowałyby nie tylko szkolenia i kursy zawodowe umożliwiające zdobycie nowych – adekwatnych do potrzeb lokalnego rynku pracy – kwalifikacji ale także warsztaty psychologiczne umożliwiające podniesienie samooceny i nabycie umiejętności miękkich. Zarówno postawy pracowników publicznych służb zatrudnienia jak i postawy pracodawców obciążone są stereotypami na temat przemocy domowej, co utrudnia zrozumienie trudności, jakich doświadczają kobiety rozpoczynające starania o pracę zawodową po wieloletnim doświadczaniu przemocy. Ponadto brak jest współpracy pomiędzy instytucjami rynku pracy a instytucjami pomocowymi – w tym NGS-ami – a także instytucjami wymiaru sprawiedliwości (dotyczy to głównie kobiet odbywających kary pozbawienia wolności za zabójstwo partnerów stosujących wobec nich przemoc) w obszarze dostosowania programów aktywizacji zawodowej do indywidualnych sytuacji życiowych kobiet mających za sobą doświadczanie przemocy domowej.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Uwzględnienie informacji o braku specjalistycznych programów aktywizacji zawodowej kobiet – ofiar przemocy w działaniach powiatowych Urzędów Pracy oraz pośrednictwa pracy uwzględniającego specyfikę kapitału ludzkiego tej kategorii kobiet.

Zapoznanie się z rekomendacjami zawartymi w raporcie dotyczącymi zasad aktywizacji zawodowej kobiet-ofiar przemocy.

4.2 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Raport z badań: *Wybieram życie. Praca i godne życie dla kobiet ofiar przemocy*, Fundacja Centrum Praw Kobiet, dostępne na stronie:

<http://www.partnerstwo.cpk.org.pl/zalacznik.php?id=129>

4.3 Rekomendacje zagadnień wymagających szerszych badań i analiz – propozycje dla problematyki badań planowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

- Rozpoznanie przygotowania doradców zawodowych i pośredników pracy do prowadzenia aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy dla kobiet-ofiar przemocy.

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- *Wybieram życie. Praca i godne życie dla kobiet ofiar przemocy*, Fundacja Centrum Praw Kobiet, <http://www.partnerstwo.cpk.org.pl/zalacznik.php?id=129>, dostęp: 14.09.2009

BADANIE NR 12. CUDZOZIEMCY Z CZECZENII W POLSCE. POMOC DLA CUDZOZIEMCÓW POSZUKUJĄCYCH OCHRONY W ŚWIETLE BADAŃ SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH. POSTAWY PRACODAWCÓW WOBEC ZATRUDNIANIA CUDZOZIEMCÓW

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

W ramach projektu prowadzono trzy badania:

1. Cudzoziemcy z Czeczenii w Polsce
2. Pomoc dla cudzoziemców poszukujących ochrony w świetle badań społeczności i instytucji lokalnych
3. Postawy pracodawców wobec zatrudniania uchodźców.

1.2 Cel lub cele badania

Odrębnie scharakteryzowane dla każdego z badań:

Ad.1.

Diagnoza społeczno-socjalnej sytuacji cudzoziemców ubiegających się o status uchodźcy oraz uznanych uchodźców w odniesieniu do takich zagadnień jak: warunki socjalno-bytowe, funkcjonowanie ośrodków dla uchodźców, bariery w dostępie do pracy, aktywizacja zawodowa, wynajem mieszkań, ochrona zdrowia, edukacja dzieci, odrębności i podobieństwa kulturowe między Polakami i Czeczenami, plany na przyszłość i perspektywy ich realizacji.

Ad. 2.

Cele diagnostyczne:

Określenie wiedzy mieszkańców o zlokalizowanych w ich pobliżu ośrodkach dla uchodźców i przebywających w nich cudzoziemcach, korzyści i problemów związanych z obecnością uchodźców w środowisku lokalnym, wskazanie form i zakresu kontaktów miejscowej ludności z cudzoziemcami zamieszkałymi w ośrodku, rozpoznanie stosunku mieszkańców do systemu pomocy i wsparcia uchodźców, określenie poziomu dystansu społecznego Polaków wobec cudzoziemców, znajomość praw cudzoziemców poszukujących ochrony wśród pracowników instytucji lokalnych (Powiatowe Urzędy Pracy, PCPR-y, Ośrodki Pomocy Społecznej, szkoły, Policja, parafie Rzymsko-Katolickie), zadania i działania badanych instytucji na rzecz integracji uchodźców, rozpoznanie barier w działaniach instytucji na rzecz uchodźców.

Cele aplikacyjne:

Wskazanie źródeł potencjalnych konfliktów pomiędzy ludnością miejscową a cudzoziemcami, wskazanie instrumentów wspierających znajomość problematyki uchodźstwa i sytuacji cudzoziemców poszukujących ochrony w środowisku lokalnym oraz integrację uchodźców w środowisku lokalnym, wypracowanie rekomendacji pod adresem lokalnych instytucji samorządowych i pozarządowych wskazujących kierunki zmian w postrzeganiu imigrantów i realizacji polityki imigracyjnej.

Ad. 3.

Cele diagnostyczne:

Rozpoznanie potrzeb kadrowych badanych firm w kontekście zasobów pracy na lokalnym rynku pracy, identyfikacja sposobów rekrutacji pracowników, rozpoznanie skali zatrudniania cudzoziemców w badanych firmach, w tym uchodźców, zbadanie poziomu wiedzy pracodawców o uchodźcach i warunkach ich zatrudnienia, zbadanie gotowości pracodawców zatrudniania uchodźców, zbadanie poziomu dystansu społecznego pracodawców wobec uchodźców w roli pracownika na tle cudzoziemców innych narodowości.

Cele aplikacyjne:

Wskazanie źródeł potencjalnych trudności uchodźców z uzyskaniem zatrudnienia na otwartym rynku pracy, określenie instrumentów przygotowania uchodźców do konkurencyjności na otwartym rynku pracy i zwiększenia otwartości pracodawców na zatrudnianie uchodźców

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Pytania badawcze:

Jak żyją uchodźcy w Polsce? Jaki jest przebieg procedur formalnych związanych z udzieleniem ochrony? Jakie są warunki socjalno-bytowe uchodźców w okresie ubiegania się o status uchodźcy? Jak przebiega proces integracji uchodźców do życia w polskim społeczeństwie i w polskiej rzeczywistości instytucjonalnej i ekonomicznej? Na jakie bariery napotyka uchodźcy w kolejnych etapach swojego statusu uchodźczego? Na ile uchodźcy w Polsce mogą liczyć a pomoc i wsparcie ze strony instytucji rynku pracy i innych instytucji publicznych? Jaka jest wiedza i stosunek Polaków do uchodźców w Polsce? Jakie szanse mają uchodźcy na otwartym rynku pracy? Dlaczego pracodawcy rzadko zatrudniają uchodźców legalnie? Jakie są słabości polskiego systemu aktywizacji zawodowej uchodźców? Jaki jest poziom dystansu ludności zamieszkałej w miejscowościach w których zlokalizowane są ośrodki dla uchodźców oraz pracodawców wobec uchodźców narodowości czeczeńskiej?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Główny temat badania mieści się w obszarze 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2. Strona podaźowa: 2.2.2. Grupy defaworyzowane na rynku pracy - uchodźcy

1.4.2 Uzupełniający(e) temat(y) badania

Identyfikacja i opis barier utrudniających zatrudnianie uchodźców na otwartym rynku pracy

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne – ilościowe i jakościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze

zogniskowany wywiad grupowy, wywiady pogłębione, wywiady standaryzowane

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Liczebność i kategoria badanych:

- uchodźcy: 86 osób
- ludność zamieszkała w miejscowościach lokalizacji ośrodków dla uchodźców: 901
- przedstawiciele instytucji publicznych: 91
- pracodawcy: 504

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Ogólnopolski

Pracodawcy: reprezentatywna próba pracodawców polskich z wszystkich województw

2.2.2.2 Regionalny

W tym województwo mazowieckie:

1. zogniskowane wywiady grupowe z uchodźcami: ośrodki dla uchodźców: w Czerwonym Borze, Łomża (województwo podlaskie), Łuków, Warszawa (województwo mazowieckie), Lublin (województwo lubelskie),
2. badania ilościowe ludności zamieszkałej w wybranych miejscowościach, w których zlokalizowane są ośrodki dla uchodźców (Łuków, Smoszewo, Czerwony Bór, Bacze Mokre, Bacze Suche, Poryte Jabłoń, Zrzeźnica, Wygoda, Łomża – woj. Podlaskie, Moszna, Brwinów, Warszawa- woj. Mazowieckie, Białystok, Lublin),
3. badania jakościowe instytucji: powiatowe urzędy pracy, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, szkoły, parafie Kościoła Rzymsko-Katolickiego, straż miejska, lokalne media – w tych samych miejscowościach, jak wymienione w punkcie 2.

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Metoda analiz jakościowych uzupełnionych egzemplifikacją zebranych danych (liczne zestawienia tabelaryczne obrazujące korelacje między zmiennymi zależnymi i niezależnymi, liczne cytaty wypowiedzi uchodźców)

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Badania ukazują sytuację socjalno-bytową uchodźców z Czeczenii w Polsce w okresie ubiegania się o przyznanie statusu uchodźcy jak i w okresie uzyskania statusu uznanych uchodźców, liczne bariery na drodze ich adaptacji do życia w Polsce, skalę trudności w znalezieniu pracy w Polsce i ich uwarunkowania, słabość systemu pomocy instytucjonalnej procesie aktywizacji zawodowej i adaptacji do życia w Polsce. Z uwagi na przedmiot zainteresowań niniejszego projektu, ograniczę się do wskazania wskaźników odnoszących się do sytuacji zawodowej uchodźców z Czeczenii zamieszkałych w Polsce.

Wskaźniki empiryczne:

- Związek pomiędzy uchodźstwem a niskim potencjałem edukacyjnym i zawodowym uchodźców,
- Związek pomiędzy niską znajomością języka polskiego, odrębnością kulturową i religijną Czeczenów a barierami adaptacyjnymi do życia w Polsce,
- Związek pomiędzy specyfiką procedury objęcia uchodźców ochroną a słabością procesu przygotowania uchodźców do samodzielności na polskim rynku pracy,

- Związek pomiędzy niskim poziomem wiedzy o uchodźcach i przysługującym im uprawnieniom – w tym prawie do pracy a niskim zainteresowaniem pracodawców tą grupą cudzoziemców poszukujących pracy,
- Związek pomiędzy wysokim poziomem dystansu społecznego społeczności lokalnej i pracodawców wobec Czechenów a ich trudnym dostępem do zatrudnienia
- Związek pomiędzy niskim poziomem wykształcenia i kwalifikacji zawodowych Czechenów a trudnościami ze znalezieniem pracy

Wskaźniki inferencyjne:

- Niewiedza badanych Czechenów o możliwościach szkoleń i kursów umożliwiających podniesienie kwalifikacji może wskazywać na niewłaściwe metody postępowania urzędów pracy z tą grupą beneficjentów
- Krytyczna ocena działań powiatowych urzędów pracy wobec uchodźców może wskazywać na brak przygotowania służb zatrudnienia do pracy z tą kategorią bezrobotnych i poszukujących pracy
- Relatywnie niski poziom wiedzy pracodawców o prawie do pracy uznanych uchodźców może wskazywać a niedostatek działań informacyjnych o uprawnieniach uchodźców w Polsce.

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowane metody badań były słuszne z punktu widzenia wielości założonych celów badawczych. Pozwoliły na wszechstronną analizę sytuacji uchodźców z Czechenii w Polsce; z perspektywy Czechenów, społeczności lokalnych, instytucji publicznych i pracodawców. Cztery perspektywy oceny różnych aspektów życia uchodźców w Polsce, umożliwiają obiektywne spojrzenie na uwarunkowania licznych trudności w procesie adaptacji tej grupy cudzoziemców do życia w Polsce, ich dostępu do polskiego rynku pracy, edukacji, systemu ochrony zdrowia i innych usług publicznych oraz integracji społecznej.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Przedstawienie wyników badań w części odnoszącej się do trudnego dostępu uchodźców do polskiego rynku pracy oraz niedostatku działań Powiatowych Urzędów Pracy na rzecz aktywizacji zawodowej uchodźców

1. kluczową sprawą dla uchodźców w procesie adaptacji do życia w Polsce jest podjęcie pracy zarobkowej.

- Uchodźcy oczekujący na zakończenie procedury objęcia ochroną w Polsce zgłaszali postulat uzyskania wsparcia w przygotowaniu ich do podjęcia zatrudnienia zgodnie z

potrzebami polskiego rynku pracy. Ich niski poziom przygotowania zawodowego, często długie przerwy w zatrudnieniu z powodu działań wojennych i uchodźstwa uzasadniają konieczność nabycia kwalifikacji adekwatnych do potrzeb polskiego rynku pracy, w czym pomocne byłyby kursy zawodowe i szkolenia wprowadzające uchodźców w zasady funkcjonowania polskiego rynku pracy.

- Znakomita większość uchodźców „w procedurze”, zamieszkałych w ośrodkach dla uchodźców poszukiwała i podejmowała pracę w szarej strefie. Najczęściej taką pracę oferował mężczyznom sektor budownictwa, kobietom zaś rolnictwo oraz obsługa prywatnych gospodarstw domowych w zakresie utrzymania czystości.
- Podejmowanie pracy nielegalnej na etapie niepewności co do decyzji o przyznaniu statusu uchodźcy wynika z potrzeb ekonomicznych, niezaspokojonych dostatecznie przez system świadczeń oferowanych uchodźcom.
- Także Czechenii posiadający status uchodźcy, posiadający prawo do pracy na takich samych warunkach jak Polacy mieli trudności ze znalezieniem stabilnego i legalnego zatrudnienia; decyduje o tym niski poziom kwalifikacji zawodowych ale także brak umiejętności samodzielnego poszukiwania pracy i rzadkość wsparcia w tym zakresie ze strony urzędów pracy.
- Urzędy pracy – w opinii uchodźców – nie obejmują ich programami aktywizacji zawodowej; nie proponują udziału w kursach, szkoleniach, giełdach pracy, nie przekazują ofert pracy, nie traktują ich równorzędnie z obywatelami polskimi.
- Badane Urzędy Pracy nie posiadały statystyk uwzględniających udział cudzoziemców – w tym uchodźców – w ogólnej liczbie klientów. Z badań wynika, że cudzoziemcy stanowią marginalną liczbę klientów PUP. W opinii pracowników badanych urzędów pracy, cudzoziemcy rzadko są zainteresowani usługami urzędów pracy. Jeżeli chodzi o uchodźców, to w opinii pracowników urzędów pracy ta grupa rzadko jest zainteresowana uzyskaniem zatrudnienia, ich kontakt z urzędem wynikał raczej z chęci uzyskania ubezpieczenia lub zaświadczenia dla ośrodków pomocy społecznej.
- W świetle badań uzasadniona wydaje się opinia, że pracownicy PUP-ów nie zostali merytorycznie przygotowani do pracy z cudzoziemcami, w tym zwłaszcza z uchodźcami.
- Konfrontacja opinii uchodźców o urzędach pracy z opiniami pracowników tych Urzędów na temat skali i charakteru współpracy z uchodźcami uzasadnia opinię, że oczekiwania klientów- cudzoziemców poszukujących w Polsce ochrony – niezupełnie korespondują z pragmatyką urzędów pracy, te zaś nie wydają się być zainteresowane

rozwijaniem metod pracy i usług dostosowanych do specyficznych potrzeb tej kategorii osób poszukujących zatrudnienia na lokalnych rynkach pracy.

- Badania mieszkańców zamieszkałych w miejscowościach, gdzie znajdują się ośrodki dla uchodźców wskazują na występowania związku pomiędzy akceptacją Polaków dla obecności tej kategorii cudzoziemców w naszym kraju a ich stabilną sytuacją zawodową, posiadaniem pracy jako stałego źródła utrzymania.
- Poziom dystansu mieszkańców wobec uchodźców narodowości czeczeńskiej w roli współpracownika był najwyższy w porównaniu do dziewięciu innych badanych narodowości. Tym niemniej połowa respondentów byłaby skłonna zaakceptować Czeczena w roli współpracownika, co można uznać za dobrą prognozę dla powodzenia aktywizacji zawodowej tej grupy cudzoziemców.
- Uchodźcy często zwracali uwagę na zagrożenia wynikające z ich nielegalnego zatrudnienia: wykorzystywanie ich przez pracodawców poprzez niskie płace a nawet brak wynagrodzenia, poniżanie i uwłaczanie ich godności, inne przejawy dyskryminacji.
- Pracodawcy poszukujący pracowników największy nacisk kładą na kwalifikacje zawodowe, dodatkowe umiejętności kandydatów do pracy, ich cechy osobowości, doświadczenie zawodowe, otwartość na podnoszenie kwalifikacje. Oznacza to, że cudzoziemcy posiadający wymienione cechy mogą w pełni konkurować z ubiegającymi się o prace Polakami.
- Ponad połowa badanych pracodawców nie różnicowała warunków zatrudnienia pracowników ze względu na narodowość i obywatelstwo: o ile kandydat spełnia wymogi formalne – ma prawo do pracy i odpowiednie kwalifikacje – ma szanse na zatrudnienie w ich firmach.
- Wiedza pracodawców o uchodźcach była wyższa w porównaniu do wiedzy przeciętnego Polaka, biorącego udział w badaniach opinii publicznej. Pracodawcy trafnie wskazywali na deficyt kwalifikacji zawodowych oraz niska znajomość języka polskiego wśród uchodźców, postrzegając je jako istotne bariery w dostępie do zatrudnienia.
- Jedynie co dziesiąty badany pracodawca wiedział o tym, że uznani uchodźcy mają prawo do pracy na takich samych warunkach jak obywatele polscy. Niewiedza w tym zakresie powoduje ich dystans do zatrudniania uchodźców, utożsamianych po części z emigrantami zarobkowymi z krajów trzecich.

- Prawie połowa pracodawców zadeklarowała gotowość zatrudniania uchodźców posiadających prawo do pracy, pod warunkiem posiadania przez nich odpowiednich kompetencji zawodowych. Niepokoi jednak stanowisko drugiej połowy pracodawców, niechętnych zatrudnianiu uchodźców i wskazujących na poza profesjonalne powody takiej postawy.

Rekomendacje:

1. Objęcie cudzoziemców w procedurze uchodźczej kursami zawodowymi i praktykami zawodowymi adekwatnymi do ich potencjału zawodowego i potrzeb polskiego (lokalnego) rynku pracy – zadanie dla Powiatowych Urzędów Pracy rejonu, w którym zlokalizowano ośrodki dla uchodźców.
2. Objęcie cudzoziemców posiadających status uchodźcy specjalistycznym i zindywidualizowanym (dostosowanym do wykształcenia, kwalifikacji i doświadczeń zawodowych uchodźców) programem aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy.
3. Upowszechnienie wśród pracodawców wiedzy na temat prawa do pracy uznanych uchodźców.
4. Specjalistyczne przygotowanie pracowników urzędów pracy do prowadzenia programów aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy dla cudzoziemców posiadających status uchodźcy.

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Badania prowadzone w ramach projektu @lterCamp miały charakter kompleksowy; ich wyniki identyfikują skale trudności na jakie napotykają uchodźcy w procesie uzupełnienia/zdobycia kwalifikacji zawodowych adekwatnych do potrzeb polskiego rynku pracy, ukazują niedostatki programów integracyjnych, niewystarczające przygotowania pracowników urzędów pracy do prowadzenia specjalistycznych programów aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy dla tej kategorii cudzoziemców, ograniczona wiedza pracodawców o prawie do pracy uznanych uchodźców, żywotność stereotypów kształtujących dystans pracodawców wobec zatrudniania uchodźców. Dostarczają gruntownej wiedzy, na podstawie której można zmodyfikować obecne niewystarczające instrumenty działań na rzecz aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy dla tej kategorii cudzoziemców a także podjąć działania edukacyjne wobec pracodawców, zaznajamiające ich z przepisami prawnymi dotyczącymi zasad zatrudniania uchodźców oraz informacjami na temat specyfiki sytuacji uchodźców w Polsce.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Zalecane jest wykorzystanie wynikającej z omawianych badań wiedzy o sytuacji uchodźców na polskim rynku pracy, ich opiniach o usługach urzędów pracy, opiniach urzędów pracy o uchodźcach jako klientach instytucji rynku pracy dla takich działań jak:

- objęcie monitoringiem przebiegu procesu aktywizacji zawodowej uchodźców w Urzędach Pracy województwa mazowieckiego,
- zainicjowanie form edukacji, przygotowujących pracowników urzędów pracy (doradców zawodowych i pośredników pracy) do pracy z uchodźcami,
- opracowanie programu aktywizacji zawodowej uchodźców i jego wdrożenie w urzędach pracy, na których terenie znajdują się ośrodki dla uchodźców i zamieszkują uznani uchodźcy,
- upowszechnienie wśród pracodawców – we współpracy z organizacjami pracodawców – wiedzy o prawie uchodźców do pracy oraz ich zawodowej i społeczno-kulturowej specyfice. (proponuje rozważyć wykorzystanie przygotowanego w ramach projektu @lter camp informatora *Jak pomagać cudzoziemcom poszukującym w Polsce ochrony. Poradnik dla instytucji publicznych i organizacji pozarządowych, ASPRA-JR, Warszawa 2008*)

4.2 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- 1) Firlit-Fesnak Grażyna (red. naukowa), *W poszukiwaniu bezpiecznej przystani. Cudzoziemcy z Czeczenii w Polsce*, <http://www.ips.uw.edu.pl/ips/pliki/dokumenty/publikacje/migracje/t1-poszukiwaniuubezpiecznejprzystani.pdf>
- 2) Firlit-Fesnak Grażyna, Łotocki Łukasz (red. naukowa), *Czym chata bogata... Pomoc dla cudzoziemców poszukujących ochrony w Polsce w świetle badań społecznych i instytucji lokalnych*, <http://www.ips.uw.edu.pl/ips/pliki/dokumenty/publikacje/migracje/t2-czymchatabogata.pdf>
- 3) Firlit-Fesnak Grażyna, *Cudzoziemcy na polskim rynku pracy. Studium o uchodźcach*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa, 2008

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Książki i raporty opublikowane w wersji książkowej

Książka autorska:

- Firlit-Fesnak Grażyna, *Cudzoziemcy na polskim rynku pracy. Studium o uchodźcach*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa, 2008

Książka zbiorowa:

- Firlit-Fesnak Grażyna (red. naukowa), *W poszukiwaniu bezpiecznej przystani. Cudzoziemcy z Czeczenii w Polsce*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa, 2008
- Firlit-Fesnak Grażyna, Łotocki Łukasz (red. naukowa), *Czym chata bogata... Pomoc dla cudzoziemców poszukujących ochrony w Polsce w świetle badań społecznych i instytucji lokalnych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa, 2008

5.2 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Firlit-Fesnak Grażyna (red. naukowa), *W poszukiwaniu bezpiecznej przystani. Cudzoziemcy z Czeczenii w Polsce*,
<http://www.ips.uw.edu.pl/ips/pliki/dokumenty/publikacje/migracje/t1-poszukiwaniubezpiecznejprzystani.pdf>, dostęp: 14.09.2009
- Firlit-Fesnak Grażyna, Łotocki Łukasz (red. naukowa), *Czym chata bogata... Pomoc dla cudzoziemców poszukujących ochrony w Polsce w świetle badań społecznych i instytucji lokalnych*,
<http://www.ips.uw.edu.pl/ips/pliki/dokumenty/publikacje/migracje/t2-czymchatabogata.pdf>,
dostęp: 14.09.2009

BADANIE NR 13. AUDYT UMIEJĘTNOŚCI OSÓB UBIEGAJĄCYCH SIĘ O STATUS UCHODźCY W POLSCE

1. Przedmiot badań według obszarów problemowych

1.1 Nazwa (temat badania)

Audyt umiejętności osób ubiegających się o status uchodźcy w Polsce

1.2 Cel lub cele badania

- Oszacowanie kompetencji i kwalifikacji zawodowych osób ubiegających się o status uchodźców
- Wpływ sieci migranckich i ich wpływ na strategie funkcjonowania uchodźców w Polsce i ich plany życiowe

1.3 Główne i pomocnicze hipotezy / pytania badawcze

Pytania badawcze:

- Jaki jest poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych imigrantów ubiegających się o status uchodźcy w Polsce?
- Jakie były ich wcześniejsze ścieżki karier zawodowych, jakie umiejętności posiadają?
- Jakie czynniki utrudniają – mogą utrudnić – znalezienie stałego zatrudnienia w Polsce?
- Jakie są postawy uchodźców różnych narodowości wobec pracy zawodowej?
- Jakie są strategie poszukiwania pracy, oczekiwania pod adresem warunków pracy?
- Jaka jest ich wizja przyszłości?

1.4 Przedmiot badania

1.4.1 Główny temat badania

Temat badania mieści się w obszarze 2. Charakterystyka rynku pracy: 2.2. Strona podaźowa:

2.2.2. grupy defaworyzowane na rynku pracy: uchodźcy

2. Opis metod zastosowanych w analizowanych badaniach empirycznych / tworzeniu baz danych

2.1 Źródła danych

2.1.1 Badania empiryczne – ilościowe

2.1.2 Techniki i narzędzia badawcze – wywiady standaryzowane

2.2 Charakterystyka próby

2.2.1 Charakter próby

Liczebność i kategoria badanych:

- Cudzoziemcy ubiegający się o status uchodźcy (znajdujący się w procedurze uchodźczej) - 501

2.2.2 Teren badań

2.2.2.1 Województwo mazowieckie

uchodźcy zamieszkali w ośrodkach znajdujących się w takich miejscowościach jak: Dębak, Wołomin, Warszawa, Smoszewo, Moszna, Siekierki, Linin

2.3 Sposoby analizy i zastosowane metody

2.3.1 Inne metody analizy

Metoda analiz jakościowych uzupełnionych egzemplifikacją zebranych danych (liczne zestawienia tabelaryczne obrazujące korelacje między zmiennymi zależnymi i niezależnymi, liczne cytaty wypowiedzi uchodźców)

3. Zakres i rodzaj uzyskanych danych, osiągnięte wyniki

3.1 Wykorzystane wskaźniki

Wskaźniki empiryczne:

- Związek pomiędzy uchodźstwem a niskim potencjałem edukacyjnym i zawodowym uchodźców,
- Związek pomiędzy regionem pochodzenia uchodźców a ich doświadczeniami z aktywnością zawodową
- Niski poziom wykształcenia imigrantów ubiegających się o status uchodźcy
- Wysoki odsetek uchodźców nie posiadających wyuczonego zawodu (prawie połowa)
- Wśród wyuczonych zawodów dominują zawody związane z sektorem usług

3.2 Ocena zastosowanej metody w odniesieniu do celu badania

Zastosowane metody badań były słuszne z punktu widzenia celu i przedmiotu badań.

3.3 Syntetyczne przedstawienie wyników badań

Syntetyczne przedstawienie wyników badań w części odnoszącej się do trudnego dostępu uchodźców do polskiego rynku pracy oraz niedostatku działań Powiatowych Urzędów Pracy a rzecz aktywizacji zawodowej uchodźców

1. Podstawowy wskaźnik formalnych kompetencji to wykształcenie. Wśród uchodźców poziom wykształcenia jest niski: 3% respondentów w ogóle nie uczęszczało do szkoły, 26% ukończyło szkołę podstawową. Wykształcenie ponadpodstawowe zadeklarowało 55% badanych, studia wyższe 11%. Tylko 22% badanych było w stanie potwierdzić swoje kwalifikacje dyplomem lub certyfikatem, w przypadku 45% dokumenty takie pozostały w kraju pochodzenia. 44% respondentów zadeklarowało brak wyuczonego zawodu. Niski poziom wykształcenia dotyczył głównie respondentów z Czeczenii i wydaje się być konsekwencją dezorganizacji struktur państwa w rezultacie kolejnych wojen.

2. Czynnikiem, który może wpływać niekorzystnie na proces aktywizacji zawodowej uchodźców jest ich aktywność ekonomiczna w kraju pochodzenia. Aż 40% badanych nigdy nie pracowało zawodowo. Najwyższy odsetek niepracujących wcześniej zawodowo występował wśród Czeczenów przybyłych do Płoski z Czeczenii i Zakaukazia – 43% oraz wśród Afrykańczyków - 38%. Wśród uchodźców, którzy przybyli do Polski z Białorusi, Ukrainy i Rosji odsetek osób nie mających wcześniej doświadczeń z pracą zawodową był znacznie niższy i wynosił 10%. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej przed wyjazdem do Polski zadeklarowało jedynie 12% Czeczenów, 24% osób z Europy Wschodniej i aż 43% uchodźców z Afryki.

3. Czynnikiem kluczowym dla sukcesu integracji ekonomicznej jest transferowalność kapitału ludzkiego, na którą składają się znajomość języka, poziom wykształcenia, poziom analfabetyzmu funkcjonalnego itp. Bariera językowa, o ile nie włada się biegle którymś z poszukiwanych w Polsce języków europejskich, jest jedną z podstawowych trudności w znalezieniu pracy poza enklawą etniczną. Po co najmniej pół roku pobytu w Polsce, 19% respondentów nie było w stanie porozumiewać po polsku (głównie z Zakaukazia). Transferowalność kapitału ludzkiego wydaje się być najwyższa w przypadku migrantów z Europy Wschodniej. Była to jedyna grupa, w której dominowało przekonanie, że w Polsce

łatwo jest znaleźć pracę. Drugą grupą, w której opinia o łatwości znalezienia pracy przeważa nieco nad opinią przeciwną były osoby przybyłe z Afryki. Najbardziej pesymistycznie szansę zatrudnienia oceniali przybysze z Zakaukazia.

4. Pobyt w ośrodku dla cudzoziemców ubiegających się o status uchodźcy sprzyja wyizolowaniu osób przebywających w procedurze uchodźczej i pogarszaniu warunków transferowalności kapitału ludzkiego.

5. 72% (258 osób) badanych zamierzało pozostać w Polsce po zakończeniu procedury uchodźczej, z czego 56% zamierzało szukać pracy najemnej, 10% planowało otworzyć swój biznes, a 6% nie zamierzało podejmować pracy (zajmując się głównie kontynuowaniem nauki lub prowadzeniem domu). Jako preferowane miejsce zamieszkania większość respondentów planujących pozostanie w Polsce wskazywało Warszawę lub inne duże miasto w „centralnej Polsce”, lub miejsce, gdzie będzie praca”.

6. W wypadku pozostania w Polsce ponad połowa migrantów chciałaby uzyskiwać zarobki w przedziale między 2.500 a 3.000 PLN netto miesięcznie, a tylko 7% oczekiwałoby zarobków wyższych od 5000 PLN netto. Minimalne akceptowalne wynagrodzenie dla 62% badanych mieści się w przedziale 1500-2000 PLN netto, jedynie 11% byłoby skłonne pracować za mniej niż 1000 PLN netto miesięcznie.

7. Preferowanym sposobem poszukiwania pracy jest pytanie znajomych - 52% respondentów wskazuje rodaków lub zaprzyjaźnionych Polaków jako źródło informacji o potencjalnym zatrudnieniu. 29% sięga do gazety oraz ogłoszeń umieszczanych w jak i pod urzędami pracy., z czego 6% zamierza aktywnie szukać pracy min. rozsyłając swoje CV i „chodzić i pytać po zakładach”. Skłonność do strategii kolektywistycznych, zorientowanych na rozbudowywanie i podtrzymywanie sieci „znajomości” jest najwyższa w grupie respondentów z Zakaukazia. Imigranci z Afryki i Azji Południowo-wschodniej, wciąż pozbawieni w Polsce wsparcia rozbudowanej diaspory etnicznej zmuszeni są „polegać na sobie” oraz instytucjach kraju przyjmującego – 60% z nich zadeklarowało indywidualistyczne strategie poszukiwania pracy.

3.4 Informacja o lukach badawczych, deficytach informacji

Omówione badania stanowią potwierdzenie informacji – wynikających z innych badań (m. in. omówionego w niniejszym raporcie projekcie @lterCamp) – o niskim kapitale zawodowym uchodźców przebywających w Polsce. Wynikające z badań wskazania są wystarczające dla formułowania specjalistycznych programów aktywizacji zawodowej uchodźców w Polsce.

4. Rekomendacje pod adresem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

4.1 Informacje, wskaźniki możliwe do wykorzystania w opracowywaniu koncepcji badawczej Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

Znakomita część uchodźców w procedurze i uznanych uchodźców mieszka na terenie województwa mazowieckiego. Tutaj też podejmują starania o podjęcie pracy zawodowej. Zarówno powyższe jak i wcześniejsze omówienie badań dostarczają wyraźnych rekomendacji pod adresem instytucji rynku pracy odnoszących się do wysokiego zapotrzebowania na objęcie uchodźców specjalnymi programami aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy oraz przygotowania profesjonalnych kadr w urzędach pracy do świadczenia usług w zakresie doradztwa i pośrednictwa pracy dla uchodźców. Uchodźcy są bez wątpienia szczególną kategorią klientów urzędów pracy. Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy powinno prowadzić monitoring usług urzędów pracy wobec tej kategorii klientów, zainicjować powstanie w województwie mazowieckim specjalistycznego programu aktywizacji zawodowej uchodźców oraz profesjonalnego przygotowania doradców i pośredników pracy do obsługi uchodźców.

4.2 Publikacje rekomendowane dla biblioteki/bazy danych Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy

- Koryś Izabela, *Audyty umiejętności osób ubiegających się o status uchodźcy*, Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM), Warszawa, 2008, dostępne na stronie: http://www.iom.pl/res/files/Audyty_umiejetności_osób_ubiegających_się_o_status_uchodźcy.pdf

5. Wykaz publikacji związanych z prezentowanym badaniem

5.1 Materiały, teksty i bazy danych w wersji elektronicznej

Materiały online:

- Koryś Izabela, *Audyty umiejętności osób ubiegających się o status uchodźcy*, dostępne na stronie: http://www.iom.pl/res/files/Audyty_umiejetności_osób_ubiegających_się_o_status_uchodźcy.pdf